

TAXANDRIA

Gedenkschriften van den
Geschied- en Oudheidkun-
digen Kring der Kempen.

7de jaargang Nr 4. 1910.

Bibliographie Campinoise

(Suite)

Gheel (suite)

1067. MASOIN P. Gheel, colonie d'aliénés ;
ds : *Revue des questions scientifiques*, 1900 Avril, et *Belgique médicale*, 1900.
1068. MEEUS F. Dr. Gheel, paradijs der krankzinnigen.
Maldegem, F. Delille, 1900.
1069. ID. Gheel ;
ds : *Dietsche Warande en Belfort*, 1901, p. 472-485.
1070. ID ET GHIJS. Gezinsverpleging der hulpbehoevenden ;
ds : *Handelingen van het zevende Vlaamsch natuur- en geneeskundig congres*.
Gent, 1903.
Brugge, Witteryck, (1903) ; 33 pp. ill.
1071. MOREAU (TOURS). *Lettres médicales sur la colonie d'aliénés de Gheel* ;
ds : *Annales medico-psychologiques*. Paris, janvier 1845 ; in-8.
1072. NOTTEN J. W. A. *De Geesteskranke en zijne behandeling*.
Nijkerk, 1894.
1073. PARIGOT Dr. *Thérapeutique naturelle de la folie. L'air libre et la
vie de famille dans la commune de Gheel*.
Bruxelles, Tircher, 1852 ; in-8, 129 pp.

1074. PEETERS J. AL. Dr. Voordrachten over de zedelijke en lichamelijke gezondheidsleer der krankzinnigen, (1889-1892).
Moll, Staatsweldadigheidsschool, 1902 ; in-8, 148 pp.
1075. ID. Gheel et le patronage familial.
Bruxelles, Manceaux, 1883.
1076. ID. Gheel, toevluchtsoord voor krankzinnigen. De plichten der kostgevers.
Lier, Van In, (1877) ; in-3, 64 pp.
1077. ID. La situation actuelle de la colonie de Gheel.
Moll, 1895.
1078. ID. La réforme de l'assistance des aliénés.
Moll, 1899.
1079. Règlements de la colonie de Gheel.
Divers.
1080. SIMONART. Quelques mots sur la colonie d'aliénés belges de Gheel ;
ds : Les Archives de la médecine belge, t. II, 1843.
1081. VAN DELDEN B. Dr. Onze krankzinnigen en hunne verpleging.
Utrecht, 1897.
1082. VAN DER CRUYSEN A. C. Gheel, de kolonie der krankzinnigen, historisch geschetst.
Gent, G. Van der Haghen, s. d. (1863) ; in-12, 88 pp., ill.

Hulslen.

- Hameau de Baelen. Voir cette commune.
1083. DONNET F. Église et objets d'art ;
ds : Inventaire Obj. d'art, 1re livr. p. 69.

Larum.

- Hameau de Gheel. Voir cette commune.
1084. JANSSENS. Gheel in beeld en schrift, op. cit. n° 1038.
1085. KUYL. Gheel vermaerd, op. cit. n° 1039, p. 370.
1086. SCHUTJES. Kerkelijke geschiedenis, op. cit. n° 87, t. III, p. 756.

Liesel-Steelen.

- Hameau de Gheel. Voir cette commune.
1087. DONNET F. Église et obj. d'art ;
ds : Inventaire obj. d'art, 1re livr. p. 62.
1088. JANSSENS. Gheel in beeld en schrift, op. cit. n° 1038.
1089. KUYL. Gheel vermaerd, op. cit. n° 1039, p. 372.
1090. SCHUTJES. Kerkelijke geschiedenis, op. cit. n° 87, t. III, p. 756.

Meerhout.

1091. Abbayes de St. Trond et d'Oplinter, desquelles dépendait Meerhout :
Le cartulaire de l'abbaye de St. Trond, publié par CH. PIOT. Bruxelles,

- 1870-1874 ; 2 vol. — HANSAY A. Étude sur la formation et l'organisation économique du domaine de l'abbaye de St. Trond ; ds : Recueil de travaux de l'université de Gand. Gand, H. Engelcke, 1899 ; in-8. — LECLERC CONSTANT. Les avoués de St. Trond. Louvain, Ch. Peeters, 1902 ; in-8. (Université de Louvain). — BETS P. V. Geschiedenis der gemeenten Oplinter, Bunsbeek en Hauthem, alsook de abdij van Oplinter. Leuven, Fonteyn, 1870 ; in-8.
1092. Antiquités :
ds : A. HEYLEN. Hist. verh. over de Kempen, p. 229.
1093. DANIELS P. A propos de Mareolt d'une charte de 741. ; ds : Bull. société d'art et d'histoire du diocèse de Liège, t. VI, 1890, p. 2-12 carte. L'auteur prétend que Mareold doit se trouver à Donk (Limbourg). Voir dès lors : G. SIMENON. Notes pour servir à l'histoire des paroisses qui dépendaient de l'abbaye de St. Trond ; ds : Bull. Soc. d'art et d'hist. du dioc. de Liège, t. XVII, 1908, p. 1-269.
1094. DE RAM. Sinopsis, p. 280.
1095. Documents :
ds : Analectes, t. VIII, 1871, p. 210 ; 1907, p. 157-161. — Bijdragen, 1902, pp. 166, 351 ; 1903, p. 253 ; 1904, p. 207-212. — Placcaeten v. Brab., t. VII, pp. 73, 75.
1096. DONNET F. Église et objets d'art ;
ds : Inventaire Obj. d'art, 2re livr. p. 69-72.
1097. GRAMAYE. Antiquitates. Diesta, p. 70.
1098. Guerre des Paysans :
Voir op. cit. n° 366. — Eeuwfeest van den Boerenkrijg te Meerhout. Meerhout, Kinderen Le Bon, 1898 ; 24 pp. — Verzameling der gedichten, jaar- en opschriften. Ibid, 1898 ; 16 pp. — Nagalm der feestelijkheden van 19 sept. 1898. Ibid. 1898 ; 32 pp.
1099. JONGENELEN J. H. Bouwstoffen voor de geschiedenis van Meerhout, met eenige historische aantekeningen over de oude Kempen.
Meerhout-Turnhout, Kinderen Le Bon — J. Splichal, s. d. (1900) ; in-8.
1100. Le Guide fidèle contenant la description de la ville de Louvain et des Mayeries d'Arschot, Caggevine, Meerhout, Sichem et Tirlemont.
Bruxelles, J. Moris, s. d. ; in-8.
1101. W. E. Joannes van Haecht, zijne gevangenissen, medegevangen en blijde weerkomst ;
ds : Meerhoutenaar, 13 mai 1864.
Meerhout, V. J. Du Moulin, (1864).

Milleghem.

- Hameau de Moll. Voir cette commune.
1102. COPPENS. Nieuwe beschrijving, op. cit. n° 393, t. IV, p. 186.
1103. LE ROY. Notitia, p. 318.
1104. Odrade Ste :
Voir op. cit. n° 156. — et :
Het leven van de H. Maghet Odrada, gheviert wordende den 3 november, patronesse tot Milligen, ghelegen tusschen de vryheydt van

Gheel en Moll. — Beschreven in 't latijn door den eerw. heere JOANES GILEMANNUS canonick regulier ende supprior van het Roy-clooster buyten Brussel in het tweede deel van sijnen Hagyologus van Brabant in 't jaer 1304. Op-ghesocht ende in 't vlaems ghetranslateert door den Eerw. Heere Joannes de Roover pastoor tot Macharen in 't jaer 1682. Ende om 't selve beter bekent te maecken aan de devote gheloovighe vande omliggende quaertieren door den druck, ter oorsaecke vande oude ghevonden Fonteyne ende haer crachtigh water in 't jaer 1686, in rijm-dicht ghestelt door JUDOCUS COENE, canonik van Gheel in 't jaer 1688. 't Antwerpen bij Jacob Mesens, op de Lombaerdevest in den gulden bijbel, 1688. Met approbatie.

1105. SCHUTJES. *Kerkelijke geschiedenis*, op. cit. n° 87.

1106. WELVAERTS. *Postel 's biographisch woordenboek*, p. 216.

Moll.

Voir sur cette Avouerie : Avouerie de l'abbaye de Corbie :

1107. WELVAERTS TH. I. *Geschiedkundige bijdragen over de voogdij van Moll* ; ds : *Kempisch Museum*, 1890, p. 14, 62, 95, 159, 185, 221, 311, 341, 373. — C. B. D. R. *Notice succincte sur l'ancienne avouerie à Moll, Baelen et Desschel*, ressortissant à l'abbaye de Corbie ; ds : *Analectes*, t. v, 1868, p. 53-58. — PH. JAFFÉ, *Bibliotheca Rerum Germanicarum*. T. I. *Monumenta Corbeiensia*. Berolini, 1864 ; in-8. — BON DE SAINT GENOIS, *Histoire des avoueries en Belgique*. Bruxelles, 1837 ; in-8. — H. RADIER. *De voogdij in ons land gedurende de middeleeuwen*. Amsterdam, 1881. — *Abbaye de Corbie* ; ds : *Ann. Anvers*, 1852, p. 139 ; — 1875, p. 570. —

1108. *Biographies d'hommes célèbres* :

Voir ch. *Biographie*.

1109. *Chambre de Rhétorique* : Het Lindenbloemken :

Voir. op. cit. n° 320. — VAN EVEN E. *Over de Rederijkkamer het Lindebloemken te Moll*. Leuven, 1850 ; in-8, 7 pp.

1110. *Compendium otii litterarum et eorum quæ studia humanitatis concernunt in municipio Mollensi a studiosa juventute publice repetendum*.

Imprimé à la fin du 18e s. à Malines et à Anvers.

1111. COPPENS. *Nieuwe beschrijving*, op. cit. n° 393, t. IV, p. 187-193.

1112. *Coutumes* ;

ds : DE LONGÉ. *Coutumes*, op. cit. n° 604, t. VII, p. 196-323. — *Costumen ende oude observantien der vooghdije van Moll, Balen ende Dessel* ; ds : CHRISTYN. *Brabants Recht*, t. II, p. 1245-1270 ; ill.

1113. DE RAADT J. TH. *Eenige aanteekeningen op Moll, Baelen en Desschel* ; ds : *Kempisch Museum*, 1892, p. 69, 183.

1114. *Documents* :

Raeckende de pont penninghen sijne majesteit competerende te Mol, Balen, Dessel ende Dorne, 4 oct. 1613 ; ds : *Placcaeten*, t. III, p. 131. — *Jaarmerkten* ; ds : *Bijdragen*, 1902, p. 85.

1115. DONNET F. *Eglise et objets d'art* ;

ds : *Inventaire Obj. d'art*, 1re livr. p. 72-78.

1116. DONNET F. *La chapelle d'Esaert* :

ds : *Annales Anvers*, t. LVI, 1905, p. 256-270. — WILLEMS, pastoor te Velthem. *Ezaart en zijne kapel*. Leuven, Charpentier, 1896.

1117. *Eene bladzijde uit de geschiedenis van Moll, Baelen en Desschel* ;

ds : *Kempisch Museum*, 1891, p. 30, 40, 119, 344.

1118. *Exposition internationale d'art à Moll*, 18 août — 3 sept. 1907. Catalogue. (Moll, K. Raeymaekers, 1907) ; in-8, 20 pp. — H. C. *L'exposition internationale d'art à Moll* ; ds : *Bull. off. du Touring Club*, 1907, p. 258-260 ; ill. — J. E. JANSEN ; ds : *Taxandria*, 1907, p. 167-170.

1119. *Gramaye. Antiquitates*. Antverpia, c. VI, p. 30.

1120. *Guerre des Paysans* :

Voir. op. cit. n° 366.

1121. *Histoire ecclésiastique de Moll* ;

ds : *Analectes*, t. VI, 1869, p. 41-57.

1122. *Joachim Tsjongers*, curé de Moll ;

ds : *Analectes*, t. I, 2e s. 1881, p. 193.

1123. LE ROY. *Notitia*, p. 272.

1124. *Les Délices des Pays-Bas*. Op. cit. n° 428, t. I, p. 245.

1125. *Ministère de la Justice*. *Ecoles de bienfaisance de l'Etat*. Individus de moins de 18 ans à la disposition du gouvernement. Mode de transfèrement. Moll, Ecole de Bienfaisance de l'Etat, 1902 ; in-12, 23 pp.

1126. *Moll*, par (De Bie) ;

ds : *Het Kempenland van Herenthals*, 1868, nos 10-16, 36-38.

1127. MUYLDERMANS J. KAN. *Op het zilveren jubelfeest van den zeer eerweerden heer J. F. Cuypers, pastoor-deken te Moll, 1883-1908*. Gelegenheidsrede in de parochiekerk van de HH. Petrus en Paulus aldaar uitgesproken den 23 Juni 1908. Moll. s. d. (1908).

1128. *Prévôté des Bénédictins* ;

ds : LE ROY. *Le grand théâtre sacré du duché de Brab.* t. II, p. 112.

1129. REYDAMS A. *Moll*. Herinnering aan de geboorteplaats ;

ds : *Bul. Cercle Arch. Malines*, t. VI, 1895, p. 323-330.

1130. ID. *Eenige bladzijden uit de geschiedenis der vrijheid en voogdij van Moll, Baelen en Desschel*. Mechelen, L. en A. Godenne, 1893 ; in-8, 75 pp. ; ill.

1131. ID. *Huizen te Moll*.

ds : *Taxandria*, 1905-1906, p. 15-56.

1132. ID. *De toren van Moll en de brand in 1765* ;

ds : *Taxandria*, 1908, p. 27-36.

1133. ID. *Beknopt dagboek der vrijheid en voogdij van Moll, Baelen en Desschel*. Publié dans les deux journaux de Moll, 1892.

1133b. ID. *Het Laathof van Batenborgh te Moll* ;

ds : *Taxandria*, 1909, p. 33-38.

Olmen.

Dépendait de l'abbaye de Postel. Voir Postel.

1134. *De vroegere tienden van Olmen* ;

ds : *Kempisch Museum*, 1891, p. 14.

1135. LE ROY, *Notitia*, p. 281 ; ill.

1136. WELVAERTS. *Olmen naar de archieven van Postel*. Turnhout, Beersmans, 1888 ; in-8.

Oosterloo.

Hameau de Gheel. Voir cette commune.

1137. COPPENS. *Nieuwe beschrijving*, op. cit. n° 393, t. IV, 197.

1138. DONNET F. *Eglise et objets d'art*;

ds : *Inventaire obj. d'art*, 1re livr. p. 60-61.

1139. JANSSENS. *Gheel in beeld en schrift*, op. cit. n° 1038.

1140. KUYL. *Gheel vermaerd*, op. cit. n° 1039, p. 363-367.

1141. LE ROY. *Notitia*, p. 319.

1142. SCHUTJES. *Kerkelijke geschiedenis*, op. cit. n° 87, t. V, p. 406-408.

Postel.

Abbaye des Prémontrés fondée vers 1140 et placée sous la direction des abbés de Floreffe.

1143. BARBIER V. *Histoire de l'abbaye de Floreffe*.

Namur, V. Delvaux, 1892 ; 2 vol. in-8. ill.

Voir pour la bibliographie de Floreffe : BARBIER précité, t. I, p. 9-10.

BERLIÈRE U. *Monasticon belge*. Bruges — Maredsous, 1890-1897 ; 2 vol. in-4.

1144. *Biographies de religieux célèbres* ;

ds : WELVAERTS TH. I. *Postel's biographisch woordenboek*, op. cit. n° 98.

— ID. *Rumoldus Colibrant*, eerste abt van Postel ; ds : *Dietsche Warande en wetenschappelijke Nederlander*, 1891, IV, n° 5 ; ill. — ID. *Leven van den Norbertijn H. J. Beugels*. Turnhout — Helmond, Beersmans — Pellemans, 1881.

— ID. *Levenschets van L. van Cannart d'Hamale*. Utrecht, P. V. d. Weyer, 1884. — ID. *Levenschets van den prelaat C. Van Boesdoncq*. Amsterdam, Langenhuisen, 1884. — *Levenschets van den prior Huygen*. Gheel, Biddeloo, 1886. — ID. *Levenschets van den prelaat Sichmans*. Amsterdam, 1888. — ID. *Levensschets van den prelaat J. Van den Broeck*. Helmond, De Reydt, 1889. — ID. *Gemyterde abten van Postel*. s' Gravenhage, Geneal. en Herald. Archief, 1890. — ID. *Levensschets van Jacobus De Kort*, eersten prelaat der herstellende abdij van Postel-Molle. Antwerpen, Van Os-De Wolf, 1891. —

GOOVAERTS. *Écrivains de l'Ordre de Prém.* op. cit. n° 27.

1145. BUTKENS. *Trophées de Brabant*. Supplém. t. II, p. 435.

1146. C. B. D. R. *Le Prieuré de Postel* ;

ds : *Analectes*, t. V, 1868, p. 241-255.

1147. COPPENS. *Nieuwe beschrijving*, op. cit. n° 393, t. IV, p. 203-224.

1148. *Description historique*, op. cit. n° 399, p. 445.

1149. FOPPENS. *Historia episcopatus Silvæducensis*, op. cit. n° 87,

1150. *Gallia christiana*, t. V, p. 426-428.

1151. GENS E. *La Campine Anversoise*. Postel ; ds : *La Belgique illustrée*, t. I, p. 265-266.

1152. GIFE E. L. *Postel son abbaye et son église* ;

ds : *Annales Anvers*, t. XXVIII, 1872, p. 133-143 ; ill.

1153. GOFFAERTS C. *Notice sur l'abbaye de Postel*.

Louvain, A. Fonteyn, 1890 ; in-8.

1154. GRAMAYE. *Antiquitates*. Postella, appendix ad Campiniam, p. 39.

1155. HEUVELMANS P. J. *Beschrijving der voormalige abtdij van de H. Maagd Maria en van den H. Nicolaas te Postel* ;

ds : *Kronijk der stad en vrijheyd Turnhout*, op. cit. n° 559, p. 174-219.

1156. HEYLEN A. *Historische Mengelingen over de Kempen*, op. cit. n° 94, p. 8-37.

1157. HEZENMANS J. C. A. *Drie abdijen uit de XIIe eeuw*. Amsterdam, 1874.

1158. HUGO C. L. *Annales ordinis Præmonstratensis*. Nancei, 1736 ; 2 vol. in-fol. ; t. II, p. 219-225.

1159. J. E. JANSEN. *De abdij van Postel* ;

ds : t. *Park's Maandschrift*, 1904, p. 219-225.

1160. LE ROY. *Notitia*, p. 432 ; ill.

1161. ID. *Le grand théâtre sacré du Duché de Brabant*, t. II, p. 108-110.

1162. *Mission du Congo* ;

GASPAR M. *L'abbaye de Postel et la mission de l'Uelé* ; ds : *Les Prémontrés Belges et les missions étrangères*. Louvain, P. Smeesters, 1905 ; in-8 ; ill. p. 169-173. — *Diverses Revues de l'Ordre de Prémontré en Belgique*.

1163. *Ordre de Prémontré* :

Nous donnons ici une Bibliographie des principaux ouvrages concernant l'Ordre de Prémontré, parce que cet Ordre a eu de grandes influences dans la Campine tant pas ses chanoines que par ses abbayes. Il est donc bon d'en connaître l'organisation. C'est pourquoi nous renvoyons aux auteurs suivants pour tout ce qui se rapporte à cet Ordre, et principalement pour les paroisses qui en dépendaient :

J. LEPAIGE. *Bibliotheca Præmonstratensis*. Parisiis, 1633 ; in-fol. en 2 parties. — AUB. MIRÆUS. *Chronicon ordinis Præmonstratensis*. Colonie Agrippinæ, B. Gualteri, 1613 ; in-8. — CH. TAIÉE. *Prémontré*. Etude sur l'abbaye de ce nom. Laon, 1872 ; 2 vol. in-8 — HELYOT. *Histoire des ordres religieux*. Paris, 1791 ; 8 vol. in-4. — RAISSIUS. *Hierogazophylacium belgium* etc. Duaci, 1628 ; in-8. — P. CLAESSENS. *Abbayes et prieurés de l'ordre de Prémontré dans l'ancienne Belgique* ; ds : *Precis historiques*, 1885 octobre, 40 pp. — DU PRÉ M. *Annales breves Ordinis Præmonstratensis*. Amiens 1645. Réd. par I. Van Spilbeek. Namur, 1886. — GOOVAERTS L. *Écrivains artistes et savants de l'ordre de Prémontré*, Bio-Bibliographie. Bruxelles. O. Schepens, 1899 ; in-8. — HEZENMANS. J. C. A. *Drie abdijen uit de XIIe eeuw*. Eene studie op den aard en de maatschappelijke beteekenis der kloosters in de middeleeuwen. Amsterdam, C. L. van Langenhuisen, 1874 ; in-8. — HUGO C. L. *Annales ordinis Præmonstratensis*. Nancei, 1736 ; 2 vol. in-fol. — WINTER F. *Præmonstratenser des zwölften Jahrhunderts und ihre bedeutung für das Nordöstliche Deutschland*. Berlin, 1865 ; in-8. — P. CLAESSENS. *Étude sur l'Ordre canonique de Prémontré* ; ds : *Precis historiques*, 1881 ; p. 701-705. — I. C. VAN DER STERRE. *Het leven van den H. Norbertus sticht-vader der ordre van Premonstreyt ende apostel van Antwerpen*. t. Antwerpen, G. Van Wolsschoten, 1623 ; in-4. — HUGO C. L. *Vie de St. Norbert, archevêque de Magdebourg*. Luxembourg, 1784 ; in-4. — G. MADELAINE. *Histoire de Saint Norbert*, d'après les manuscrits et les documents originaux. Bruges, Soc. de St Augustin, 1886 ; in-8. — G. VAN DEN ELSSEN. *Beknopte levensgeschiedenis van den H. Norbertus*. Averbode, C. Compier, 1890 ; in-8. — G. MADELAINE. *Manuel du Tiers-Ordre de S. Norbert*. Caen, Leblanc-Hardel, 1876 ; in-12. Trad. flam. par J. E. JANSEN. Turnhout, J. Splichal, 1894 ; in-12. — H. Q. JANSSEN. *Tanchelijn*.

Antwerpen, J. E. Buschmann, 1867 ; in-8. (Acad. Arch. Belg.). — **Saint Norbert et Tanchelin** ; ds : **Analecta Bollandiana**, t. XII, 1893. — **WAUWERMANS. L'hérésie de Tanchelin** ; ds : **Annal. Acad. Arch. Belg.**, t. XLVII, 1893. — **Tanchelin** ; ds : **Annuaire Univ. de Louvain**, 1894, p. 320. — M. GASPAR. **Les Prémontrés Belges et les missions étrangères**. Louvain, P. Smeesters, 1905 ; in-8 ; 196 pp ; ill. — **REVUES** : **Bode van Averbode**. Fr. Fl. — **H. Misoffer te Bern en te Tongerlo**. — **Bibliothèque Norbertine**. — **Analectes de l'ordre de Prémontré**. — **'t Park's Maandschrift**. — **Annales religieuses des Pères Prémontrés de la Province de France**. — **Cour d'honneur**.

1164. **Paroisses** :

Asten, Arendonk, Helmond, Lage-Mierde, Lierop, Lieshout, Oerle, Reuzel, Rixtel, Someren, Veldhoven ou Zonderwyck. (A. Ev. Bois-le-Duc). *Luik Gestel*. (A. Ev. Liège). *Olmen*. (A. Ev. Anvers). *Venloo*. (A. Ev. Ruremonde).

Dans ces communes le ministère paroissial était exercé par les chanoines de Postel. Parfois cette abbaye y percevait les dîmes, ou bien y possédait les droits de patronat ou de personnel.

Voir l'histoire de ces paroisses.

1165. PERK. M. A. **Wandelingen door de provincie Antwerpen**, op. cit. no 43, p. 88-107.

1166. **Pierre sépulcrale** ;

ds : **Message**, 1839, p. 300-301 ; ill.

1167. **Placcaet verbiedende het heyschen van aelmoessen in de abdij van Postel**. 7 febr. 1650 ;

ds : **Placcaeten**, op. cit. no 612, t. III, p. 22.

1168. PROSMAN C. S. **L'abbaye de Postel** ;

ds : **Bibliothèque Norbertine**, 1903, p. 162-169 ; ill.

1169. **Refuges** :

Bree, Diest, Bois-le-Duc, Louvain, Lierre et Luikgestel.

L'abbaye avait des maisons de refuges dans ces communes. Voir l'histoire de ces villes.

1170. SCHUTJES. **Kerkelijke geschiedenis**, op. cit. no 87, p. 162-169 ; ill.

1171. WELVAERTS TH. I. **Geschiedenis der abdij van Postel naar hare eigene archieven**.

Turnhout, Splichal-Roosen, 1878-1879 ; 2 vol. in-8 ; ill.

1172. ID. **Postel en zijne vroegere invloed in de Nederlanden**.

Amsterdam, Van Langenhuisen, 1882.

1173. ID. **De huizing der Frankische vorsten te Nettersel onder Bladel aan de Norbertijnen van Postel verkocht**. 923-1340 ;

ds : **Dietsche Warande**, 1890, p. 524-534 ; ill. — **Kempisch Museum**, 1890, p. 325.

1174. ID. **Postel's oude kerk en kandelaar van 1160** ;

ds : **Dietsche Warande**, 1888, p. 281-292 ; ill.

1175. ID. **Het refugiehuis van Postel te 's Bosch**.

's Bosch, Muller, 1888 ; in-8.

1176. ID. **Feestmededeeling van twee jubilarissen van Postel in dicht en proza**.

Turnhout, Beersmans, 1881 ; in-8, 90 pp. ill.

1177. ID. **Reusel naar de archieven van Postel's abdij**. 1877 ; in-8.

1178. ID. **Geschiedenis van Bladel**.

Turnhout, Beersmans, 1891.

1179. WICHMANS A. **Dissertatio historica de origine ac progressu cœnobii Postulani ad R. D. J. Du Chesne secundum abbatem Postulæ**.

Antverpiæ, H. Verdussen, 1628.

1180. ID. **Brabantia Mariana**, p. 727-738.

Rauw.

1181. Hameau de Moll. Voir cette commune.

Sluys.

1182. Hameau de Moll. Voir cette commune.

Ten Aert.

Hameau de Gheel. Voir cette commune.

1183. CORNELISSEN J. **Spotzegels** ; ds : **Ons Volksleven**, 1894, p. 115-116.

1184. JANSSENS G. **Gheel in beeld en schrift**, op. cit. no 1038.

1185. KUYL. **Gheel vermaerd**, op. cit. no 1039, p. 371.

1186. SCHUTJES. **Kerkelijke geschiedenis**, op. cit. no 87, t. III, p. 756.

Wezel.

1187. Hameau de Moll-Baelen. Voir cette commune.

Winkelomheide.

Hameau de Gheel. Voir cette commune.

1188. JANSSENS. **Gheel in beeld en schrift**, op. cit. no 1038.

1189. KUYL. **Gheel vermaerd**, op. cit. no 1039.

Zammel.

Hameau de Gheel. Voir cette commune.

1190. COPPENS. **Nieuwe beschrijving**, op. cit. no 393, t. IV, p. 296.

1191. DONNET F. **Eglise et objets d'art** ;

ds : **Inventaire obj. d'art**, 1re livr. p. 62-64.

1192. JANSSENS G. **Gheel in beeld en schrift**, op. cit. no 1038.

1193. KUYL. **Gheel vermaerd**, op. cit. no 1039, p. 363.

1194. LE ROY. **Notitia**, p. 317.

1195. SCHUTJES. **Kerkelijke geschiedenis**, op. cit. no 87, t. V, p. 989-992.

Zittaert.

1196. Hameau de Meerhout. Voir cette commune.

(A suivre.)

4. 't Gestolen dochtertje van Weenen.

Niet te ras.

Half sterk.

Vertragen.

Hoe won - der zijn Gods wer - ken al op het aard-sche
Hoe won - der zijn Gods wer - ken al op het aard-sche

Vertragen.

dal, zoo ie - der kon be - mer-ken wat ge-schied is o - ve - ral.
dal, zoo ie - der kon be - mer-ken wat ge-schied is o - ve - ral.

2.
Gelijk meer is gebleken
Tot Weenen in de stad,
Waar ik u kom van spreken
Komt luistert eens naar dat.

3.
Een rijken heer en machtig
Al met zijn(e) huisvrouw,
Was in Weenen woonachtig
En leefde in de trouw.

4.
Een dochtertje met reden
Het was een eenig kind,
Dat wierd met eer en reden
Van hun oprecht bemind.

5.
Dat kind omtrent drij jaren
Was hun eens toevertrouwd,
Om bloem(e)kens te vergaren
Met een meid acht jaar oud.

6.
't Was behangen met juweelen
Van goud en diamant,
Zijn hoofd en kost ten deele
Zoo was 't aan den eenen kant.

7.
Waar dat twee vagebonden
Vonden dit kind helaas,
Die daar tenzelve stonden
maakten een groot geraas.

8.
Dat meisje van acht jaren
Het was om ga te slaan,
Vluchtte voor die barbaren
Liet dit kind alleen staan.

9.
Die 't om zijn schat meê droegen
En dooden dan tertijd,
Maar 't scheen niet te behagen
Aan God zijn(e) Majesteit.

10.
Die dit kind kwam te sparen
Het bleef in 't leven daar,
Omtrent veertien jaren
Leefde het in groot bezwaar.

2.
Gelijk wer is gebleken
— — — — —
Waar ik ouw koom van spreken
Kom leustert eens naar da.

3.
Ne — — — — —
Al mée z'n huisvrouw,
— — — — —
En leefde in de trouw.

4.
'N dochtertje mée reden
Het was een eenig kind,
Da wierd mée eer en reden
Van hun opprecht bemind.

5.
Da kind omtrent drij jaren
Was eens toevertrouwd,
Om bloem(e)kens te vergoaren
Mée 'n meid acht jaar oud.

6.
— — — — — mée —
— — — — —
— — — — —
— — — — —

7.
Waar da — — vagebonden
— — — — —
Die daar — — stoengen
Moakten 'n — — geraas.

8.
Da meske — — — — —
— — — — — goai — — sloan,
— — v'r — — barboaren
— — — — — sloan.

9.
— — — — —
— — — — —
Mer — — — — — behoagen
Oan — — — — —

10.
— — — — — spoaren
— — — — — 't leven daar,
Omtrent — — — — — joaren
Lefde — — — — — bezwaar.

11.

Als 't meisje kwam tot jaren
Moest het beedlen gaan,
En dienen die barbaren
Of het hun meisje waar.

12.

Door vele vreemde landen
Zoo reisden zij met dat kind,
Stelen was eene schande
Zoo wierd den kost verdiend.

13.

Mist van zijn kindsche dagen
Niet zag als dees terrein,
Scheen het haar te behagen
Wist niet of het moest zoo zijn.

14.

Dan hoorde zij eens verhalen
Van dees twee gasten dat,
Zij haar hadden gestolen
Tot Weenen in de stad.

15.

Dan ging zij haar bepeinzen
En vluchtte weg van daar,
Om naar Weenen te reizen
Of zij moeder of vaar,

16.

Zuster of broer kon vinden
't Zij nicht of kozijn,
Of iemand van haar vrienden,
Wie het zou mogen zijn.

17.

Zij is in korte dagen
Tot in Polen geraakt,
Met beedlen en klagen
En schier als moedernaakt.

18.

Die taal zij niet en kenden (1)
Haar armoë was te zwaar,
Dan heeft zij daar gevonden
Eenen ouden bedelaar.

19.

Die haar aansprak met reden
Zij deed haar klacht terstond,
Dat zij reisde naar Weenen
Of zij haar ouders vondt.

(1) Konden bij de opname.

11.

— 't Meske kwam — joaren
— — — goan
— — — die barboaren
— — — meske woar.

12.

— Veule vreemde landen
— — — — da — ,
— — 'n —
— — — — verdind.

13.

— — z'n — doagen
Nie — — — — ,
— — hoar — behoagen
— Nie — — moes — zen.

14.

— — — — verhoalen
— — — — —
— hoar — —
— — — —

15.

— — hoar —
— — — — doar,
— ner — — —
— — — — ,

16.

— — — — veinen
— — — — ,
— — — — hoar — ,
— — — — zen.

17.

— — — — doagen
Toe — — — geroht,
Mêe — — — kloagen
— — — — noht.

18.

— — — — kosten
Hoar ermoei — zwaar,
— — — — doar —
— — — — bedeloar.

19.

— hoar oansprak met reën
Ze deedt hoar klaacht —
— ze — noar
— — — — —

20.

Dien man sprak met gepeinzen
Of hij haar had verstaan,
Kind wilde gij met mij reizen
Ik wil ook naar Weenen gaan.

21.

Hetwelk haar kwam te behagen,
Zij reisde voort met vlijt,
Met beedlen en klagen
Zijn zij na langen tijd.

22.

In Duitschrijk voorts in Weenen
Waar zij in eene straat,
Hun brood vraagden met eere
Naar het verschil van straat.

23.

Maar God wat voor een wonder
Geschiedde tot hun baat,
Zij weder bijzonder
Bedelden in eene straat.

24.

Aan een groot huis zij kwamen
Een(e) oude juffrouw daar.
Haar grootelijksch mishagde
Omdat zij zoo jong was,

25.

De juffrouw sprak het is schand
Kunde gij niet dienen gaan.
Gij zijt frisch, jong en schaardig
Dat zou u beter staan.

26.

Van waar zijt gij geboren
Dat gij hier vraagt uw brood.
Juffrouw wilt mij aanhooren
Verklaagt toch mijnen nood.

27.

Ik meen dat ik uit Weenen
Al over veertien jaar,
Om diamanten steenen
En kleederen kostenbaar.

28.

Uit Weenen ben gestolen
Ik was omtrent drij jaar,
Zoo heb ik moeten dolen
In groote droefheidswaar.

20.

Dië — — — —
— — — — verstoan,
— — — — ge mée me —
— — — — noar — goan.

21.

— hoar — — behoagen
Ze — — — — mée —
— — — — En kloagen
Zen ze naar — —

22.

— — v'rts — —
Woar — — — — stroat,
— — brood vraagden — —
Ner 't — — van stroat.

23.

Moar — wa veur 'n —
— — — — boat,
— w'ér bezonder
— — — — stroat.

24.

Oan 'n — — — — ze — kwoamen
— — — — doar,
Hoar — mishoagde
Omda ze — — — — .

25.

— — — — —
— — — — mè — goan,
Ge zet — — — — schoardig
Da — 'w — — stoan.

26.

— waar — ge —
Dage — — — — vraagt 'w — ,
— — — — aanhooren
Versloagt — — — — menen — .

27.

— — — — 't —
— — — — joar,
— — — — —
— — — — kostenboar.

28.

'T — — — —
— — — — ontrent — joar,
— — — — mutten —
— — — — droefheidswaar.

5. Van de vier Gasten.

Verhalend.

Half sterk.

Vertragen.

Komt vrienden, luis-tert naar dees lied, Gij christe - lij-ke scha-ren, Wat van vier
 Komt vrienden, leustert naar dees lied, Gij christe - lij-ke schoaren, Woat van vier

gas - ten is ge - schied; Die ka - me - ra - den wa - ren. Zij maakten sa - men ee - nen
 gaas - ten is ge - schied; Die ka - me - roa - den woa - ren. Ze moakten soa - men 'e - nen

— 231 —

band Om te be - zoe-ken het hei - lig land, En niet meer weer te kee - ren
 band Om te be - zoe-ken het hei - lig land, Er nie mer weer te kee - ren

Vóór zij za - gen het graf des Heeren.
 Veur ze zoea-gen het graf des Heeren.

vertragen

2.
 Hun blijdschap die is haast vergaen
 In groote tribulatie;
 Want een schrik kwam hun daar aan,
 't Was duivelsche tentatie:
 Twee tigers maakten groot getier
 Dees gasten riepen alle vier:
 « O God! wat komt ons tegen
 Op dees bedroefde wegen!»

3.
 « Zou er iemand van ons vol zonden zijn
 Die aan God zou mishagen?
 Maria zuivere Maged rein,
 Wil zorgen voor ons dragen.
 Want deze reis was onze wil »
 Maar een van deze vier zweeg stil
 En liet veel tranen leken,
 Toen zei hij zijn gebreken.

4.
 « Laat mij alleen op deze baan,
 Sprak hij met groot bezwaren,
 « Ik heb te biechten niet gegaan
 In den tijd van acht jaren.

2.
 — — — — — hoast vergoan
 — — — — — Tribulatie;
 Want ne — kwoam helie doar oan,
 — — — — — tentoatie
 — — — — — moakten — —
 — — — — — ;
 — wa — — — —
 — — — — — !

3.
 « — — — — — zen
 — oan — — — — — mishoagen
 — — — — —
 — — — — — veur — — — — — droagen.
 — — — — —
 Moar — — — — —
 — — — — — veul troanen — —
 Tun zè ie zen — —

4.
 Loat — — — — — boan,
 — ie me — — — — — bezwoaren,
 — hem — — — — — nie gegaan
 — — — — — aacht joaren.

6. Zeg ! kwezel, wilde gij dansen ?

Nog al ras.

Zeg ! kwe - zel wilt gij dan - sen ? Ik zal u ge - ven een hin.

Half sterk,

Nee, zei dat kwe - zelt - je, ik heb geen dan - sens zin. Ik Nie, zè da - gen

Stil. — Traag. *Vertragen* *Rap.*

kan niet dan - sen, ik mag niet dan - sen ; dan sen is on - ze
nie - , - nie - ; dan sen is on - ze

P. S. — Dit liedje kan ook in $\text{C}\sharp$ gezongen worden.

re - gel niet, Be - gijn - tjes en kwe - zels dan - sen niet. nie, - nie.

2.
Zeg ! kwezel wilt gij dansen ?
Ik zal u geven een ei !
— Neen, zei dat kwezeltje,
Van dansen ben ik vrij.
Ik kan niet dansen,
Ik mag niet dansen,
Dansen is onze regel niet :
Begijntjes en kwezels dansen niet.

3.
Zeg ! kwezel wilt gij dansen ?
Ik zal u geven een paard !
— Neen, zei dat kwezeltje
Dat is geen dansen waard.
Ik kan enz...

4.
Zeg ! kwezel wilt gij dansen ?
Ik zal u geven een muts !
— Neen, zei dat kwezeltje,
Ik dans voor zoo geen pruts,
Ik kan enz...

5.
Zeg ! kwezel wilt gij dansen ?
Ik zal u geven 'nen man !
Ja, zei dat kwekeltje,
'k zal doen al wat ik kan.
Ik kan wel dansen,
Ik mag wel dansen,
Dansen is onze regel wel :
Begijntjes en kwezels dansen wel.

2.
— — — — ?
— — 'w — 'n !
Nie, zè da — ,
— — — — .
— — nie — ,
— — nie — ,
— — — — nie : Refrein.
— — — — nie.

3.
— — — — ?
— — 'w 'n — !
Nie, zè da —
— — gen — — .
Ik kan enz...

4.
— — — — ?
— — 'w — 'n — !
Nie, zè da — ,
— — zóó gen — ,
Ik kan enz...

5.
— — — — ?
— — 'w — — — !
Joa, zè da — ,
— — dun — — .
— — — — ,
— — — — ,
— — — — :
— — — — .

Dit liedje is opgenomen te St. Antonius (Brecht). De Cousemaeker geeft dit lied in zijn werk « Chants Populaires des Flamands de France. » 3-4-5e livraison bl. 382 (n^o CXXXIV) onder den titel van « Het moeilijk kwezeltje » doch het verschilt met het bovenstaande dat wij in de Kempen vonden.

J. F. Willems in zijne oude vlaamsche liederen (Gent 1848), geeft dit lied ook, doch op eene andere manier als wij.

7. Het liedje van den Gulden A. B. C.

* Verhalend.

— 237 —

1
Ach! mensch, scheid van uw boosheid
En overpeis uw zondig leven (af,
Eer dat gij daalt in 't duister graf,
En aan mij rekening zult geven.

2
Bewaar uw ziel, dit eel juweel!
't Is naar mijn eigen beeld geschapen,
Verlaat gij haar dan zoo geheel,
O droeve mensch, wat wilt gij maken?

3
Comt dan tot mij uit liefde zoet: (1)
Ik heb u in mijn hart geschreven,
Ook uitgestort mijn duurbaar bloed,
Omdat gij zoudt zijn hoog verheven.

4
Daarom verlaat d'onkuisheid groot,
Eergierigheid wilt dit verzaken
Waar gij meê brengt uw ziel ter dood
En voor zult branden ende blaken.

5
Eer u dan valt de dood op 't lijf,
Wil hooverdij en gramschap haten!
Wel, mensch, verfoeit dit boos bedrijf,
En kom uw droeve ziel te batê!

6
Frissche vijf zinnen zijn u verleend;
Geld en goed op deze aarde.
O, mensch, blijft gij dan zoo versteend?
Gij houdt mij toch van geener waarde.

7
Gaat u mijn bittere dood niet aan?
Toen ik wierd aan 't kruis geslagen,
Een doornen kroon daartoe ontfaan,
Omdat gij mij zoudt liefde dragen.

8
Hij die hier is zoo hoog geacht
En wilt u daarom niet beroemen;
Die het goed bemint en mij veracht,
In eeuwigheid zal hij nooit komen.

9
Ik geef u menig goed vermaan,
Gij blijft verhard gelijk als steenen,
Aanschouw mijn oogen vol getraan!
Die ik in 't hofke om u ging weenen.

10 (2)
Keer weer, keer weer, die zijt in staat.
Met pak der zonder zwaar beladen,
Uit liefde aan mijn tafel gaat;
Ik ben de Vader der genade.

11
Laat nijdigheid, en wacht u zeer
Mij door het vloeken te verzaken!
Want al dat lijdt tot mijner eer,
In groote vreugd zal hij geraken.

12
Mijn rijk dit is voor uwen loon,
Die hier kan lijden en verdragen;
Wanneer gij komt voor mijnen troon,
Ziet uwen vijand als verslagen.

13

Niemand en mag wanhopig zijn,
Al was hij door de zonden verslonden!
Laat tranen leeken voor mijn aanschijn,
En vlucht tot mijn vijf rooden wonden.

14

Opdat gij zoudt deelachtig zijn
Van alle mijn giften en gaven,
Kwam ik hier op 's werelds plein
Het bitter kruis voor u te dragen.

15

Plant vruchten dan in uwen hof,
En wilt uw dartel vleesch kastijden;
Dat zal vergaan in aard en stof,
Uwe arme ziel zal moeten lijden.

16

Quellingen van droefheid en smart,
Dit is de weg tot mijn glorie!
Valt hij u wat zwaar en hard,
Betrouw op mij gij krijgt viktorie.

17

Ruk uit uw kleed dit is besmeurd!
En help toch mijn kruis wat dragen
Die om de zonden droevig treurt
In dezen tijd van veertig dagen.

18

Schouw dan ook de wellustigheid,
Dit goud gesteent en ook bepereld;
Door u zoo is mij opgeleid,
Het pak der zonden van g'heel de wereld.

19

Toon dat gij mij ook liefde draagt,
Ik die hier zit in dees pijnen.
En van den duivel wierd geplaagd
Voor 't menschelijk geslacht in de woest-
[tijne.

20

Voorwaar mijn lijden is zoo groot,
Dat ik ontving vijf duizend slagen
Met ijzren ketens, naakt en bloot
Opdat gij mij zoudt liefde dragen.

21

Wanneer gij zijt in groot verdriet
En dat gij lijdt zooveel tentatie,
Dan verlaat ik niemand niet,
Maar zend hem de meeste gratie.

22

Xaverius leert ons wijs en goed
In den beginne van zijn leven,
Aanschouw mijn oogen rood van bloed!
Mijn haren staan van schrik te beven.

23

Ymaci, dit is een zwaren last, (3)
Die mij van God is voorgeschreven;
Ik sterve voor de zondaars al,
Om hunne vreugd in 't eeuwig leven.

24

Zijt dan gedachtig uwen Heer
Ik heb u in mijn hart geschreven,
Mijn vleesch en bloed! wat wilt gij meer?
Die mij ontvangt, zal eeuwig leven.!

(1) In middeleeuwsche woorden gebruikte men de letter C voor K, zoo bijv. : de woorden komt en kan, *schreef men op de volgende wijze* : comt, can, enzv.

(2) Het koeplet dat met de letter I en U aanvangt, is ons teenemaal onbekend. Nochtans geeft de Eerw. Heer Jan Bols in zijn werk « 100 Oude Vlaamsche Liederen » blz. 89, dit der letter J., en uitleg over de letters I en U.

(3) Het woord Ymaci, wil zeggen, « En mij. »

N.-B. Dit lied is bekend in geheel het Vlaamsche Land, waar het hier en daar op verschillende manieren gezongen wordt. — De zangwijze is die van den Miserere. — Dit lied is van middeleeuwschen oorsprong.

8. Zevensprong, (Rondedans).

Werd in de Kempen op de volgende manier gezongen en gedanst :

Mannen en vrouwen gingen in de ronde staan, en begonnen de volgende wijze te zingen :

Lichtgaande.

Sterk,

Daarna zetten allen den rechtersvoet vooruit en zeggen : dat is één ; daarna zongen allen het volgende :

dan herhaalde men : *kende gij de zeuven sprong ?*. Daarna zetten allen den rechtersvoet vooruit, en zegden : *dat is één*, daarna den linkervoet en men sprak : *en dat is twee*, vervolgens de zangen : *En ge zegt* enzv. en, *kende gij de zeuven ?*. Terwijl men zong danste men arm aan arm rond. Daarna den rechtersvoet vooruit (*en dat is één*), den linkervoet vooruit (*en dat is twee*), allen met de rechter knie op den grond, (*en dat is drij*). Vervolgens zong men in rondedans : *En ge zegt*, en *kende gij de zeuven ?*. Daarna den rechtersvoet vooruit, (*en dat is één*), de linkervoet vooruit, (*en dat is twee*), de rechterknie op den grond, (*en dat is drij*), de linkerknie op den grond, (*en dat is vier*). Vervolgens zong men wederom in rondedans : *En ge zegt* en *kende gij de zeuven ?*. Vervolgens den rechtersvoet vooruit (*en dat is één*), den linkervoet vooruit (*en dat is twee*), den rechtersvoet vooruit (*en dat is drij*), den linkervoet vooruit (*en dat is vier*) daarna de twee ellebogen op den grond en men zegde : (*en dat is vijf*), daarna zong men in rondedans : *En ge zegt* en *kende gij de zeuven ?*. Daarna den rechtersvoet vooruit (*en dat is één*), den linkervoet vooruit (*en dat is twee*), de rechterknie op den grond (*en dat is drij*), de linkerknie op den grond (*en dat is vier*), de twee ellebogen op den grond (*en dat is vijf*), dan met den kop op den grond (*en dat is zes*), daarna zong men nog eens in rondedans : *En ge zegt*, en *kende gij de zeuven ?*. Vervolgens den rechtersvoet vooruit (*en dat is één*), den linkervoet vooruit (*en dat is twee*), de rechterknie vooruit (*en dat is drij*), de linkerknie vooruit (*en dat is vier*), de twee ellebogen op den grond (*en dat is vijf*), met het hoofd op den grond (*en dat is zes*), met de hoofden tegen elkander op den grond (*en dat is zeven*), daarna zong men in rondedans het volgende :

Dezen eigenaardigen dans vonden wij in de Noorder-Kempen op 3 verschillende plaatsen. Ik zelf had het genoegen hem door eenige oude boeren, in eene gilde te zien uitvoeren. Deze dans dagteekent hoogst waarschijnlijk van uit de Middeleeuwen.

9. De Weversflikker, (rondedans) ⁽¹⁾

wierd op de volgende manier in de Kempen gedanst : Mannen en vrouwen kwamen in ronde staan, en begonnen op een gegeven teken in hunne handen te kletsen, (naar voor en achter den rug). Zij gaven elkander de hand, en zongen al rond-dansende het volgende :

Lichtgaande.

Hoe kun-nen de we-vers hee-ren zijn, zij hebben land noch

Sterk.

er-ven. Komt er een muis in hun schapraai, van honger moet zij

ster-ven.

Na dit lied in rondedans gezongen te hebben, bleven de dansers staan, en zongen het volgende in de handen kletsende :

(1) Flikker-dans. — Bij de opname zegde men ons Weversflikker, *niet* Weversdans.

Klits, klets, kli-de-rie-re klets, Ha, ha, hi, hoe, eich, Klits, klets,

Sterk.

klie-de-rie-re klets, Ha, ha, hi, hoe klets.

Naar de meening van verschillende ouden, moet dezen dans voortkomen uit eene oude weversgilde der Kempen, welke wij tot hiertoe niet vonden, niettegenstaande al onze opzoekingen. Hoogst waarschijnlijk hebben wij hier in dezen weversdans eene oude Kempische gewoonte gevonden. Wij vonden hem in de Noorder-Kempen.

10. Rijsembezemdans. (1) (Rijdans)

Goed ingedeeld. Niet te ras.

Deze dans werd voor eeuwen terug in de Gilden der Kempen gedanst, en op de volgende manier: — Ieder danser had eenen bezem in de rechter hand, welken hij onder het spelen van de hierbovenstaande melodie op maat onder de beenen door sloeg. De vaandeldrager (Alferus) deed dezelfde beweging met het vaandel. Vele jaren geleden, wanneer er een nieuw

(1) Rijsem wordt verstaan door het woord Rijst (een gewas), waaruit men dunne bezems maakt.

lid in eene gilde kwam, was de vaandeldrager 's avonds nog geneigd het vaandel onder de beenen door te slaan.

N. B. Men dronk na iederen dans, daarna ging men met den bezem in de hand, den vaandeldrager groeten, waarop de dans voortgezet werd, zoodat op 't einde de vaandeldrager alleen stond, en de dansers stilaan de plaat poetsten. Voegen wij hierbij, dat het feest volgens het zeggen van verschillende oude personen met dezen dans eindigde.

De dans werd tegen overeen gedanst, 't is te zeggen in twee rijen, die ter plaatse bleven staan.

Wij vonden dezen eigenaardigen dans in de Kempen op 2 plaatsen. Er werd aan dien dans niet gezongen, hetgeen ons doet vaststellen dat hij zooals wij hooger zegden, van middeleeuwschen oorsprong is. In de eerste tijden, werd er volgens zekere schrijvers altijd bij den dans gezongen, doch in de middeleeuwen ziet men deze gewoonte stilaan verdwijnen.

11. Heiluizen.

Ingangslied.

Lichtgaande.

Music notation for the first system of the Ingangslied. The vocal line is in 3/4 time, and the piano accompaniment is in 3/4 time. The lyrics are: In ons land mes - ten we ver - kens, en in Holland rot - te

Half sterk.

Music notation for the second system of the Ingangslied. The vocal line is in 3/4 time, and the piano accompaniment is in 3/4 time. The lyrics are: visch, zes - - da - gep moe - ten we wer - ken eer dat on - ze zon - dag

* Dans-Quadrille.

Music notation for the third system of the Ingangslied. The vocal line is in 6/8 time, and the piano accompaniment is in 6/8 time. The lyrics are: is. Tra, la, la, la, la, Tra, la, la, la, la,

Sterk.

— 247 —

Music notation for the first system of the Uitgangslied. The vocal line is in 3/4 time, and the piano accompaniment is in 3/4 time. The lyrics are: la, la, la, la, la, la, la, la; Tra, la, la, la, la,

Music notation for the second system of the Uitgangslied. The vocal line is in 3/4 time, and the piano accompaniment is in 3/4 time. The lyrics are: Tra, la, la, la, la, Tra, la, la, la, la, la, la, la.

Uitgangslied.

Lichtgaande.

Music notation for the first system of the Uitgangslied. The vocal line is in 6/8 time, and the piano accompaniment is in 6/8 time. The lyrics are: En we gaan op zwier, en we gaan op zwier en we

Sterk.

Music notation for the second system of the Uitgangslied. The vocal line is in 6/8 time, and the piano accompaniment is in 6/8 time. The lyrics are: ne - men ons ple - - zier.

Dit liedeken werd gezongen met de kermis te *Achterlé* (1) een gehucht van Ryckevorsel, liggende tusschen de gemeenten Hoogstraten-Ryckevorsel. Ziehier welke *gewoonte* met het lied gepaard ging: jonge boeren en boerinnen, gingen van huis tot huis met eene mand, waarin ze verzochten den huisbaas eieren, hesp en brood te leggen. (Heiluizen genaamd).

Dit lied werd gezongen in drij deelen:

1° Het ingangslid dat men zong als men aldaar een boerenhuis binnen trad.

2° Als de boer hunne mand niet vergat, danste men quadrille.

3° Als men vertrok zong men het uitganslied. — Deze gewoonte is *alleen* te Achtel sinds verscheidene eeuwen in zwang.

THEOFIEL PEETERS.

(1) Achterlé zegde men in vroeger jaren, tegenwoordig heet het Achtel.

(2) Dezen dans (quadrille) dansten de Achtelsche boeren op hunne manier (nog gebeurt zulks dat zij hunnen eigenaardigen dans uitvoeren, quadrille geheeten) met den boer huisbaas in het midden, de andere boeren en boerinnen dansten dien rond hem.

Aangehaalde werken:

Honderd oude Vlaamsche Liederen door E. H. J. Bols.

J. Cornelissen en J.-B. Vervliet, (Ons Volksleven.)

E. De Coussemaeker, — Chants populaires des Flamands de France. Gand, 1856.

G. Kalff. — Het lied in de Middeleeuwen. Leiden, 1884.

J.-Fr. Willems. — Oude Vlaamsche Liederen. Gent, 1848.

Bijvoegsels:

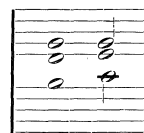
Voor het Kerstlied in onze 1^e uitgave n° 1, zie n° 62, van de Kerstliederen bewerkt door J. en L. Alb. Thijm.

Voor het Nieuwjaarslied (n° 1) 1^e uitgave, zie het lied O. H. Besnijdenis uit het werk (100 oude Vlaamsche Liederen van Jan Bols) bl. 25, n° 17.

Verbeteringen:

1^e Uitgave, lees voor den 1^e regel van de 3^e stroof: *ende*.

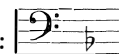
Lees voor de 5^e maat van het 2^e Kerstlied:

voor de 12^e maat van het zelfde Kerstlied:

Voor de 1^e maat van het 1^e Nieuwjaarslied:

De 2 laatste regels van N. B. 2^e uitgave 3^e Nieuwjaarslied, moeten weggelaten worden.

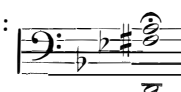
Voor de 10^e maat van n° 4 (2^e uitgave) lees:

Voor de 14^e maat van n° 1 (Gelegenheidsliederen 2^e uitgave):

Voor de 9^e maat van n° 3 (2^e uitgave):

Oorkondenboek

van

't Gasthuis van Herenthals

(Vervolg)

59

Jan IV, hertog van Brabant, schenkt aan 't Gasthuis van Herenthals, wiens wagen met vier peerden in den laatsten oorlog was buit gemaakt door den vijand, het voorrecht dat niemand voortaan aan dit zijnen wagen of zijne peerden zal mogen ontleenen.

6 October 1425.

Jan, bider gracen Gods hertoge van Lothryck, van Brabant ende van Lymborch, marcgreve des heilichs Ryx, greve van Henegouw, van Hollant, van Zeelant ende heere van Vrieslant, allen denghenen, nu ende naemails wesende, die desen onsen brief sullen sien, saluyt. Want onse oude Gasthuys, in onse stad van *Herenthals* gelegen, bi tyden onses liefs heren ende vaders, hertogen *Anthonis*, seliger gedenckenissen, doen hi

— 251 —

met sinen vrienden, edelen ende volke van wapenen, donderseten ende dinnegesetene des hertogdoms van *Lutsemborg*, die hem wederspenich ende rebel waren, tot gehoorsamheden ende sijne onderdanicheyt beweldichde, inden dienste die tselve onse oude gasthuys, die meestersse ende zusteren desselfs gasthuys hem deden, verloren hueren wagen met vier peerden ende allen den hernassche, tot denselven wagen ende perden gehorende, ende si oic lossene ende coepen moesten eenen hunner dyenner ende knecht die met den voirs. wagen ende perden gevangen waert, ende den anderen knecht vanden voirs. wagenne die ter doot gewondt waert, langen tijt gequetst hilden te bedden liggende ende op den voirs. gasthuys cost deden genesen ende sine smerte vergelden, vanden welken hen noyt restitutie noch verrichtinge gedaen en waert anders dan onse lieve here ende vader hen verliet ende quytgaf eenen sekeren tyt van jaren alsulken corweyden als si hem jaerlix schuldich waren ende dede voort gebieden van sinen wetten ende verbieden dat gheen mensche, vanwat staete of condicien hij were, binnen onse stat van Herenthals oft dair buten geseten, den wage of perde des voirs. gasthuys ontleenen, orboren noch doen ontleenen noch orboren en souden, op die pene van twintich scellingen ouder grote tournois te misbueren van den ghenen die met der wairheyte dair in bevonden worde, ende dat diesgelike die meestersse ende zusteren van onsen voirs. gasthuys op dieghene die van hueren wegen desselfs gasthuys wagen of perde yemandeleenden of oirlofden te orboren twintich scellinge ouder grote tournoyse broicken ende misbueren souden. Ende want wi emmer willen dat onse voirs. gasthuys, dair de arme menschen om die minne van Gode in ontfangen ende gehanteert worden, om sinen wagen of perde van nyemant belast noch verswaert en worde, so hebben wi geordonneert, gemaickt ende gesedt, also wi met desen brieve alnoch maken ende setten, voir ons; onse oir ende nacomelingen, hertogen ende hertoginnen van Brabant, eewelic ende emmermeer duerende dat nyemant binnen onsen stat van Herenthals of daer buten geseten, van wat staete of condicien hij es of wesen mach, van nu voortane den wagen of perde ons voirs. ouds gasthuys van Herenthals, te samen noch besunder, en ontleene noch en orbore in eeniger manieren op die pene van twentich

scellingen ouder groten tournoysen jegen ons te misboeren also dicke ende menichwerven als men dat ter wairheyt bevin- den sal ende sonder argelist in handen onses scoutheiten van Herentals altoes ten tijde wesende te betalen, dair af wi wil- len dat hy nyemanne en verschone noch en verdrage in eeni- ger manieren ; van welken twentich scellingen ouder grote tournoyse onse voirs. scoutheit van Herentals sal hebben te sine deele drie scellinge ouder grote tournoyse ende dieghene dijet voortbrengen sal, sal hebben twee scellinge ouder grote tournoyse ende van den anderen vijfthien scellingen der selve tournoyse sal ons onse voirs. scoutheit van Herentals goede wettige rekeninge doen ende dair af tonsen profite ontfanck maken. Ende of onse scoutheit van Herentals dit niet volcomelic uut en richte inder manieren boven gescreven binnen den neesten veerthien nachten na dat hem dat gecondicht ende aenbracht wesen sal, so sal onse marcgreve ons lands van Ryen dat uut- richten ende te hem wert trecken ende tsinen wille behouden vanden voirs. twentich scellingen groten tournoyse vier scellin- gen ende dieghene dijt aenbrachte die twee scellinge, also dat onse voirs. marcgreve ons niet meer sculdich en sal syn te rekenen dan alleene die veerthien scellinge ouder grote tour- noyse voirs. Item die voirs. meestersse ende zusteren van on- sen voirs. gasthuysse of hunne dyeneren die yemande desselfs gasthuys wagen of perde, een of meer, verhueren of leenen, die sullen oic misboeren jegen ons also dicke ende menich- werven als men dat ter wairheit vinden sal, eene gelike pene van twentich scellingen ouder grote tournoyse, te innen, tont- fane, te deylen ende te bekeeren also hier vore vanden anderen twentich scellingen ouder tournoyse voirs. steet. Ontbieden hier om ende bevelen onsen mercgreve ons lands van Ryen ende onsen scoutheit van Herentals, nu ende namails wesende ende hueren stedehouderen dat si die voirs. boeten ende broicken, so wanneer dat si gevallen ende verschenen siin ende hen aenbracht worden, vorderen, innen ende opheffen sonder ye- mande dair aff te verschoenen, te verdragen yet quyte te schel- den ; ende dat si die voort bekeeren ende rekenen inder ma- nieren boven gescreven ende vercleert des in gheene manieren laetende, want ons dit ghenueght ende ghedaen willen hebben also voirs. steet. In orkonden hier af hebben wi onsen segel

aen desen onsen brief doen hangen. Gegeven in onse stat van *Lyere* des saterdaighs opten sesten dach van Octobri int jaer ons Heren duysent vier hondert ende viventwentic.

By minen here den hertoge, dair bi waren van sinen raide *Jan van Schoonvorst*, borchgrave te *Monyouwen*, *Jan van Glymes*, heere van *Bergen opten Zoom*, drossaert van Brabant ende mees- ter *Cornelis Proifst* van Cameren

Baussele

Oorspr. handv. groot 39 op 34 cm., met
nog het zegel aan.

60

Margareta Verquaest en hare man Jan Loschgarde verkoopen eene rent van twee mottoenen op een huis in de Rechtestraat.

7 Januari 1428.

Wij, *Jan Pelgrims* ende *Jhan Horzelair*, schepenen in *Herenthals*, doen cond — — dat — — *Margriete Verquaest* ende *Jan Loschgarde*, haer wittich man ende momboir... lijden dat... die momboren van den ouden gasthuysse tgegen hen witlelec ghekegen ende affge- quyt hebben twee mottoenen jaerlijx erfchijns, die zy hadden oppe die huysinghe met gronde ende toebehoorten die dat vors. gasthuys metter meestersse ende haren momboren tgegen hen onder dander daeromme ghecocht ende ghekegen hadden, dat welke huys met gronde ende toebehoorten geleghen is in die *Rechtstrate* tuschen huysenghen ende erfelicheyden wilen *Henrics Thys*, ter eender zyden, ende erfelicheyden des vors. gasthuys, ter andere syde. Inne die welke vors. afgequytte twee mottoenen jaerlex erfchijns *Pauwels Boene*, als momboir des vors. gasthuys ende toete des selfs gasthuys behoef, gevest ende geerft waert bij manen *Johannes Donckers*, inne des rent- meesters stede onses heren van Brabant in *Herenthals*, ende onsen wijsene — — inden jare onses Heren M. CCCC. zevenen- twintich, in Januario zeven daghe.

Oorspronk. handv. groot 14 1/2 op 21 cm., met
goed bewaard zegel.

Paulus Boene verkoopt aan het Nieuw Gasthuis eene rent van zes mottoenen op een huis met erven in de Coppelandstraat.

20 Juni 1429

Wy, *Jan Van Leemputten* ende *Peter Bertels*, scepenen in *Herenthals*, doen cond — dat — *Pauwels Boene* — heeft verlydt den momboren van den Nuwen gasthuyse zesse mottoenen, gheng van hande tot hande, jaerlycx erfchyns half tot allen S. Jans misse ende half tot allen kerstavonde — oppen huysenghe met gronde ende toebehoerten, ghelegghen in die *Coppellanstraete* tuschen huysinghen ende erflicheyden *Jan Wonders*, ter eender zyden, ende *Gherarden Swevers*, ter anderen zyden, — by manenen *Jans Vermeere*, inne des rentmeesters stede ons heren van Brabant in *Herenthals*, ende onsen wysenen.... in den jare onses Heren M. CCCC. neghen ende twyntich in Junio twyntich daghe.

Oorspronk. handv. groot 15 op 19 1/2 cm., met een stuk zegel.

Jan Mendoncx verkoopt aan t gasthuis te *Herenthals* eenen cijns van eenen hollandschen gulden of 27 nieuwe grooten.

17 Juli 1429

Wij, *Everard Metten* ende *Henrick van Liere*, scepenen in *Herenthals*, doen cond — dat — *Jan Mendonx* kende ende lijde dat — mij vrouwe van den Gasthuyse in *Herenthals* met hare momboren — wittelec ghecocht — heeft eenen hollantschen gulden, oft zevenentwintich nuwe grote daer voire, jaerlijcs erfchyns — bij manenen *Jans Vermeeren* in des rentmeesters stede ons heren van Brabant in *Herenthals* — inden jare ons Heren M. CCCC. neghen en twyntich in Julio zeventhien daghe (1)

Oorspronk. handv. groot 14 op 22 cm., met de zegels nog aan.

(1) In de akte wordt melding gemaakt van eenen schepenbrief van 26 November 1409. Waren toen schepen te *Herenthals* Gielis Gysbrechts en Willem Grielens.

Hendrik van Kets meldt dat zijne moeder, *Margareta van Hoffstaden*, eene jaarlijksche rent van eenen hollandschen gulden en acht oude grooten op goederen, gelegen te *Oostmalle*, aan 't Oud Gasthuis te *Herenthals* heeft geschonken.

28 April 1431

Wy, *Jan Drake* ende *Jan van Ranst*, scepenen, in *Antwerpen*, maken cond dat — *Heinric van Kets*, wettich sone *Ecdorens van Kets*, bekende ende verlyde van alsulken eenen hollandschen gulden ende acht oude groote erfliker rente als *Joffrouwe Margrieten van Hoffstaden*, syn moeder, in hoeren testamente ende uutersten wille ghegeven ende gemaect heeft den ouden Gasthuise van *Herenthals* op sekere goeden en de pande gelegen *tOestmalle* — Ghegeven in t jaer ons Heeren als men screef M. CCCC. eenendertich achtentwintich dage in Aprille.

Oorspronk. handv. groot 12 1/2 op 27 cm., met de zegels goed bewaard.

Philips de Goede, hertog van *Burgondie*, *Lothrijk*, *Brabant* en 2., bevestigt de voorrechten, in 1425 door hertog *Jan IV* aan 't Gasthuis te *Herenthals* geschonken. (1)

14 September 1431.

Philips, bider gracie Gods hertoge van *Bourgoignien*, van *Lothryck*, van *Brabant* ende van *Lymborch*, greve van *Vlaenderen*, van *Artois*, van *Bourgoignien*, *Palatyn* ende van *Namen*, marcgreve des heylichs *Rycs*, heere van *Salins* ende van *Mechelen*, doen cond allen luden dat wij bij onsen lieven ende getruwen cancellier van *Brabant*, meester *Janne Bont*, doctoer in beiden rechten, en sommigen anderen van onsen Raide hebben doen oversien ende visiteren eenen openen brief ons liefs neven, wilen hertoge *Jans* van *Brabant* saliger gedachten, bij hem verleent onsen geminden in Gode den meesterssen ende zusteren vanden Ouden Gasthuyse in onse stad van *Herenthals*,

(1) Zie no 58.

welken brief, dairduer desen onsen brief is gesteken, mit allen pointen ende artielen daerin begrepen, wij, ter oitmoediger beden der meesterssen ende zusteren voirs., hebben denselven meesterssen ende zusteren ende haeren nacomelingen geconfermeert, geratificeert ende geapprobeert ende van sunderlingher graciën confirmeren, ratificeren ende approberen mit desen onsen brieve, ontbiedende ende ernstelic bevelende onsen schouth van Antwerpen ende marcgreve van onsen lande van *Rijen*, onsen schouth, scepenen, richteren, dieneren ende onderseten binnen onsen schoutscap van Herentals voors., nu sijnde ende namaels wesende, ende allen anderen dien dat aengaen mach, dat zij den meesterssen ende zusteren van den ouden gasthuysse van Herentals voirs. ende hoeren nacomelingen onse jegenwoirdiche graciën ende confirmatiën rastelic ende vredelic laten gebruiken sonder letsel ende wederseggen ende dat onse voirs. schouth van Herentals, als hij des van de voirs. meesterssen ende zusteren wegen versocht sal werden, dinhout van den voirs. brieve bekundige ende doe bekundigen mit kercgeboden tot gewoenliken dagen ende plaetsen. Gebieden ende verbieden van onsen wegen dat voortaan bijnnen der voirs. ouden gasthuysse egheen havickijerre, valkeneren, jageren, rocken of drossette, knapen noch hoere geliken en logeren, mer die daer uut houden ende daarin nijet en laten comen theren, liggen noch vernachten in eniger wijs ende dat sij den voirscreven meesterssen ende zusteren voortaan doen betalen, na inhout des voirs. briefs, alsulck gelt ende recht als men hen schuldich is of werden sal van den bruggelde van Herentals sonder ijemant daerin te verdragen ende sonder ander gebot van ons te verbeyden, want wijt also gedaen willen hebben. Ende des torkonde hebben wij onsen segel aen desen brief doen hangen. Gegeven in onse stad *Antwerpen* XIII daige in September int jair ons Heren M. CCCC een ende dertich.

Bij mijnen heren den Hertoge. Ter relatien van sijnen Raide, daer ghij, her *Jan van Hoerne*, *Raes van Graven*, heere van *Heule*, her *Jan de hertoghe*, ridder, ende *Willem van Montenaken* bij waart.

E. de Dijnter.

Oorspr. handv., groot 15 op 34 cm. met nog een stuk zegel des hertogen.

Philips de Goede, hertog van Bourgondie, Brabant enz., bevestigt het Gasthuis van Herenthals in 't bezit van alle zijne goederen en rechten en neemt hetzelfde onder zijne bescherming.

14 September 1431.

Philips, bider graciën Gods hertoge van Bourgoignen, van Lothryck, van Brabant ende van Lymborch, greven van Vlaenderen, van Artois, van Bourgongnien, Palatyn ende van Namen, marcgreve des heylichs Rycs, heere van Salins ende van Mechelen, allen denghenen die dezen brief selen sien saluut. Doen cond dat wii, aensiende dat al meest onse godshuise onlands van Brabant bij onsen vorderen, hertogen ende hertoginnen van Brabant, saliger gedenckenissen, in hoeren hoeden ende beschermenissen genomen syn geweest, dat wii mit namen uut sunderlinger veruerten onder die ander onse geminde in Gode die meestersse van den Ouden Gasthuysse bynnen onse stad van *Herenthals* met den joffrouwen, personen ende goeden desselfs, des gelijcs in onse hoeden ende beschermemnissen genomen hebben ende mit desen brieve nemen jegen alremallic, jegen al onrecht ende gewant, begerende ende willende voort dat sij in hoeren possessien van allen hoeren goeden ende oic in hoeren hercomen na rechte ende gewoente der stede, dair in sij gelegen sijn, gehouden werden. Voortmeer consenteren wij hen ende verlenen dat die twee goede knapen die nu geset sijn ende die namaels geset selen werden momboren van onsen voirscreven gasthuysse alle beide of ten minste die een van hen momboire bliven of blive, also lange als sij oirbairlic daer toe sijn ende die meestersse ende die susteren daer nyet quemen clagen. Voort also hoer fundacie die sy hebben van den Bisscop van *Camerick* begrijpt arme lude bynnen hoeren godshuysse ontfangen te werden, uitgéscheiden Lasersche ende oic alleen die ghene die in hoere lede mit siecheiden verlaemt syn dat se niet gegaen en connen after straten hoer broot bidden van huijse te huijse; ende so wat sieck in hoeren gasthuysse coemt dat hij ierst sijn biecht sal spreken; ende dair na sijnen evenkersten, heeft hij hem ijet te kort gedaen, genoech doen ende genade bidden, syn goet bevelen der meesterssen onses voirs.

Gasthuijs mit getugen, na inhouden der voirs. fundacien, verlenen wy hen dat die fundacie dair of alsoe gehouden werde. Willen oic alle die ghene die gehouden sijn inder betalingen vanden bruggelde tot Herenthals die onse gasthuijs voirs., dair houden moet, dat die hen trecht dair af betalen, sij sijn geseten bynnen of buiten onse stad van Herentals. Ontbiedende dair-om ende bevelen onsen drossette van Brabant, onsen marcgreve ende schouth tot Herentals, ende alle andere dieneren dien dat aengaen mach, nu sijnde ende namaels wesende, dat sij onsen ghichten ende verleeningen der meesterssen vanden ouden gasthuysse in onser stad van Herenthals vredelic gebruyken laten, exequeren ende volcomen dinhouden van onsen wegghen ons voirs. briefs vanden punten voirs. tot hoeren versuecke, sonder ander gebot dair af van ons te verwachten ende des te getuge hebben wy onsen segel aan desen brief doen hangen. Gegeven in onse stad van Antwerpen XIII daige in September int jaer ons Heren M. CCCC een ende dertich.

Bij mijnen heere den hertoge, ter relacien van synen Raide dair ghy, her *Jan van Hoerne*, *Raes van Graven*, heere van *Heulen*, her *Jan de Hertoghe*, ridder, ende *Willem van Montenaken*, bij waart.

E. De Dynter.

Oorsp. handv. groot 18 op 35 cm. met het groot zegel des hertogen.

Het gemeentebestuur van Herenthals bevestigt het gasthuis dier plaats in 't bezit zijner oorspronkelijke rechten.

11 Februari 1633.

Allen den ghenen die dese ieghenwordighe litteren selen sien oft horen lesen, wij, schepenen, gesworne ende raed der stad van *Herentals* gru(o)ete (1) in onsen lieven Heere met kennissen der wairheyte, condighen dat wij ghesien hebben ende horen lesen van onsen ghesworen clerck eene carthe gans gave ende gheheel ongherascert, onghehendert ende onghesceynt, onbederft ende onghecancelleert, alsoe dat claerlicke blijcte inden aensiene

(1) De letter o staat boven de letter u.

met eenen waerachtighe uuthanghenden zeghele wilen eerwerdichs in Gode vaders ende heren, heren *Claeus*, biscops tot *Camerijc*, welkes datum hielt M^o CC^o vijftich ende drie, inhoudende onder vele meer pointen den Ouden Gasthuysse onser vors. stad van Herentals aengaende, dese pointen hier na volghende: In dit gasthuijs sal men arme lieden ontfanen alleen die ghene die in hare leden met alsulker zijecheijt verleemt syn, dat sy niet gaen en mochten achter straten ende haer broot bidden van huse te huse; item so wat zieke in dit gasthuys comen, wilt hi, sal ierstweren syn biechte spreken ende daer na sal hi sinen evenkersten, heeft hy yemanden onrecht ghedaen, ghenoech doen ende ghenaden bidden ende syn goed bevelen der meesterssen des gasthuys met ghetughen ende, ware dat sake dat hi, in deynde van syne doot, alle syn gelt niet laten en wille den gasthuysse, hy mach, ja ierst sinen cost betailt, van dat dair over blijft syn testament maken. Ende waert dat hi, sonder testament te maken, storve, so sal alle syn goet den gasthuysse bliven in gebruinghe der armere; item die zieke selen drie daghe in de weke vleesch eten ende, waren dair enighe zieken onder hen die, overmids grote ziecheden, grove spise niet en mochten eten, men sal hen gheven wat sy begheeren, op dat ment hebben mach; item dat hen die susteren onderlinghe wel hoeden selen enighe sieke te storene sonder verdienste: waert dat syt daden, sy soudent worden ghecorrigeert na den goetsdunckene ende wille der meesterssen des gasthuys; item so wie vanden zieken vonden worde dat hy gheonordineerleec achterwaert hilde te sinen behoef spise oft dranck oft dat hijt yemanne gave, hy sal vasten eenen dach te borne ende te brode. Ende waert dat hi aldus dicke bevonden worde, men salne uut doen; item men sal die arme zieken vermanen dat sy alle daghe, tsmorghens ende t savonts na den etene, niet en laten sij en segghen oetmoedelijke den pater noster oft ander ghebēt nat sy connen vore die susteren des gasthuys ende vore die ghene die dien vors. gasthuysse goet doen ende vore alle salighe sielen Gods ende voer salicheyt der levender ende der dooder. In kennissen der wairheit der dinghen vorscreven hebben wy, scepenen, ghesworenen ende raed vorscreven, ter beden der vrouwen des gasthuys vors., onser stad zeghel van Herentals vors. ten saken aen dese

lettren doen hanghen int jaer ons Heeren M. CCCC. twee ende dertich, elve daghe in Februario.

Oorspr, handv., groot 26 1/2 op 26 cm., met het zegel der stad nog aan.

Op de keerzijde :

Van de siecken hier te ontfangen ende wat siecken men ontfangen moet.

67

Testament van Wouter Portere, ingezeten van Herenthals, die al zijne goederen aan 't gasthuis laat.

20 October 1435.

In nomine Domini, amen. Noverint universi quod anno eiusdem Domini millesimo quadringentesimo tricesimo quinto, mensis octobris die vicesimo, hora vesperarum vel quinta, indictione XIII, pontificatus sanctissimi in Christo patris ac domini nostri, domini *Eugenii*, divina providentia pape quarti anno quinto, in mei notarii publici testiumque subscriptorum presentia personaliter constitutus, honestus ac discretus vir, *Walterus* dictus *Portere*, opidanus opidi de *Herentals*, Cameracensis dyocesis, decumbens in lecto egritudinis, suarum tum rationis et memorie compòs, ut primo facie apparebat, fecit, condidit et et ordinavit suum testamentum seu ultimi voluntatis sue dispositionem in modum et forman sequentem, quod seu que voluit in omnibus loco et tempore robur obtinent. In primis igitur antedictus *Walterus* coram infrascriptis testibus, sic a me notario publico subscripto est interrogatus, an bene et perfecte intelligeret verba oris mei. Cui respondit quod bene intellexit. Extunc in presenta eorumdem testium ad hoc vocatorum, ob salutem anime huiusmodi testatoris sue villicationis rationem coram Deo reddituri, interrogavi eumdem *Walterum* utrum velit sepepleri in chymeterio beghinagii Herentallensis, sicut hoc intellexi a ministrantibus sibi, sepulturam suam ipsum ibidem elegerisse et fieri ordinasse. Et respondit idem *Walterus* aperte quod sic velit. Insuper idem *Walterus*, interrogatus a me notario subscripto, si et utrum velit sic pronunc testari seu suum testamentum esse et permanere in robore autenticam dispositionem sue ultime voluntatis prout et quemadmodum hoc idem vel eandem ordi-

nando et legando expressit ministrantibus eidem tempore sue infirmitatis, ut ex relatu eorumdem subscripti testes et ego tanquam notarius, didicimus, presertim vtdelicet de centum coronis aureis, quas ut prefertur, mense sancti spiritus in opido de *Herentals* ad usum pauperum eiusdem masse semel dandis post mortem suam legare deputavit, sub ista tamen conditione sequenti quod rectores eiusdem mense dabunt annuatim quatuor coronas pro vitalibus pensionibus ad vitam duorum hominum et non ultra, quibus eisdem has quatuor sic reddi ordinavit et legavit, sicuti hoc clare dicebatur constare venerabili domine magistre de hospitali antiquo in *Herentals*. Quibus sic eidem testatori declaratis ad longum et interrogatus respondebat discrete quod sic sibi velit. Preterea interrogatus testator antedictus, quid de ceteris suis bonis seu cum eisdem fieri velit nullis omnino seclusis : an hec omnia velit manere in hospitali antiquo de *Herentals* ad usum eiusdem domus Dei, in quo hospitali expense et cetera eidem testatori necessaria sibi largo modo ministrabatur, salvo quod rectrix illius respondebit creditoribus antedicti *Walteri* de debitis, per eundem perpetratis ac quod ecclesie solvet exequias expensas et singula in quibus idem *Walterus* alicui obligatur. Et respondit idem testator bina vice, bis me hanc eandem interrogationem faciente, solemniter et distincte quod sic eum eisdem bonis fieri velit. Tandem vero interrogatus iterato si per dictam legationem vel ordinationem per testes et me notarium infrascriptos tanquam suum testamentum seu dispositionem sue ultime voluntatis ubilebet attestari seu etiam protestatione publica fieri, respondebat apte quatenus sic fieri velit. Rursum ergo interrogatus diligenter, si bene intellexerit omnia verba ab ore mei notarii subscripti, sibi, ut premittitur proposita et prolata, dicebat respondendo idem *Waeterus* et clare significando quod sic, hiis verbis theutonicis : Ja ic, heer, quod tantum valet in latino : Ita, domine. ut testibus et michi notario subscriptis etiam sensibilibiter apperuit. Reservavit tamen idem *Walterus* antedictus pro se auctoritatem addendi vel etiam diminuendi, et immutandi et reclamandi quantumcumque et quotienscumque velit. Acta autem hec sunt sub forma et modo premissis in camera sue inhabitationis eiusden testatoris, sita infra ambitum dicti hospitalis antiqui, apud locum fimorum, sub anno, mense, die, hora, indictione et pontifi

catu quibus supra, presentibus ibidem una mecum discretis et honestis viris, *Petro dicto Boschoven*, caltifice, et *Johanne Hemelrycs*, opidanis opidi de Herentals, dicte Cameracensis dyocesis, necnon pluribus aliis utriusque sexus personis, testibus fide dignis ad premissa testificanda vocatis particulariter et rogatis.

Et ego, *Arnoldus Gruyter*, clericus Leodiensis et presbyter Cameracensis dyocesis, publicus sacra imperiali auctoritate notarius, quia etc.

Oorspr. handv., groot 31 op 23 1/2 cm.

Op de keerzijde :

Testament Wouter Portere aº 1435, die al syn goet aent tgasthuis laet.

(Wordt voortgezet.)

Drieluik der H. Agatha in St. Pieterskerk te Turnhout

In de St. Pieterskerk te Turnhout stond, in het begin der XVIIIe eeuw, links van het koor, de autaar der H. Apolonia, die door de Rederijkkamer «Het Heibloemken», waarvan deze maagd de beschermheilige was, onderhouden werd. Hierop prijkte het prachtig drieluik, dat ons gaat bezig houden.

Wanneer deze autaar werd afgebroken, en vervangen door den autaar van den H. Franciscus, werd de schilderij in den omgang van het koor tegenover de kapel van O. L. Vrouw van de Zeven Weeën gehangen. Nu is zij geplaatst op den autaar van Ste Anna, in denzelfden omgang.

Dit drieluik op hout, bestaat uit een middenpaneel, van 1.06 meter hoogte op 1 meter breedte, en twee sluit- of vouwdeuren, zijnde 1.06 meter hoog en 0.72 meter breed.

Het is voorzeker het schoonste tafereel der kerk, na het Laatst Avondmaal, van Boyermans, op Venerabel autaar, en schittert door zijne intensiteit van leven, opgehelderd door warme kleuren. Eilaas, meer dan de tijd, heeft het penseel

der herstellers, tot driemaal toe, een sprankel van zijnen eersten luister weggenomen.

Het middenpaneel verbeeldt de martelie van de H. Agatha.

Deze jeugdige maagd, te Palermo of Catana in Sicilië geboren, stierf den marteldood ongeveer het jaar 251, tijdens de vervolging van keizer Decius. Haar feest wordt den 5en Februari in de H. Kerk gevierd.

Op het voorplan staat de jonge heilige op eene voetbank, vastgebonden aan een paal, met de rechter hand naar den hemel wijzend. Rechts, komt een engel aangevlogen om haar tot volherding aan te moedigen, of naar het hemelrijk te leiden. Aan hare voeten brandt een houtstapel, waarvan de vlammen kronkelend tot haar opstijgen. Langs beide kanten liggen de beulen, die het vuur aanhitsen, ter aarde, en keeren zich om, om zich tegen de warmte te beschutten. Links houdt zich een groep soldaten en rechters op, waartusschen een haar met het punt zijns zwaards in de linkerborst pijnigt. Op den achtergrond, waar een schitterend landschap zich ontrolt in groen-blauwe kleuren, grijpen menige andere martelie-tooneelen van jonge maagden in kleinere tafereelen plaats. Waarschijnlijk zijn het nog andere folteringen, die men der H. Agatha, of anderen maagden, zusters in de martelie, doet onderstaan; in eene, links, zou men de martelie van de H. Apolonia, aan wie een beul een tand uittrekt, herkennen.

Op de linker sluitdeur, van binnen, is de H. Agatha op het voorplan afgebeeld, half ontkleed, gebonden aan eenen boom. De beulen snijden haar de borsten af. Zij keert het hoofd naar den beul van de linkerzijde en schijnt hem het verwijt te doen, dat de heiligschrijvers haar in den mond leggen: «Hoe, wreedaard, schaamt gij u niet bij eene vrouw af te snijden, wat gij bij uwe eigene moeder gezogèn hebt?» Op het achterplan, in een keurig landschap, wordt menig ander tooneel uit hare martelie vertoond. Zij wordt aangezet om eenen afgod te aanbidden, men steenigt en slaat haar, nedergeknield, geketend aan eenen paal; zij wordt gansch

naakt door een paard gesleurd op den grond over steenen en scherven.

De rechter sluitdeur verbeeldt, op den voorgrond, een man van gezetten leeftijd, nedergeknield, de handen samengevouwen, de oogen geblinddoekt. Een beul richt met de twee handen het zwaard op om hem het hoofd af te slaan. Rechts, bevinden zich de rechters, en een weinig achteruit, is eene jonge maagd, in edele houding aan den marteldood tegenwoordig. Op het achterplan ontrollen zich nog menige kleine too-neelen, onder een afdeksel voor de intrede van een paleis : een engel met twee mannen, eene vrouw waar de duivel opvliegt, een bisschop die het H. Doopsel toedient. Behoort dit tafereel nog aan de martelie van de H. Agatha, of is het een trek uit de martelie van de H. Apolonia, of eener andere martelares, wij kunnen daar slechts over gissen, vermits wij daarvan niets in de levens der HH. Apolonia en Agatha aantreffen. Nochtans liet kan zeer goed, dat het aan het leven der H. Agatha toebehoort, en dat de schilder haar heeft willen voorstellen in de tegenwoordigheid van rechter Quintianus, den dood eens martelaars bijwonend, om haar alzoo meer schrik aan te jagen en het christen geloof te verlooche-nen.

Op de voorzijde dezer rechter sluitdeur zijn drij geestelijken en zes wereldlijken in plechtkleedij, blootshoofd, de handen samengevouwen, achtereen neergeknield. Twee bidstoelen staan voor hen, waar tegen een wapenschild prijkt : gevierdeeld, 1 en 4, in keel drij schijfjes — besanten — van goud ; 2 en 3, in zilver drij maarletjes van sabel. Achter deze personen verheffen zich twee vrouwen, de eene met een nijptang en eene afgesneden borst in de rechterhand, de andere met een trektangje en een tand in de linkerhand. Het zijn de HH. Agatha en Apolonia.

De linkersluitdeur, langs buiten, vertoont in dezelfde houding en kleeding acht personen. Nevens den tweeden, voor-aan, hangt een wapenschild : in goud drij palen van keel ; 't vrijkwartier, in zilver drij afgeknotte leliën van sabel. Te-

gen den bidstoel staat een ander : in goud een dubbel getin-
neerde faas van sabel, vergezeld van drij natuurlijke honing-
bijen met uitgespreide vleugeltjes ; 't vrijkwartier, in sinopel
een vogel — valk of duif — met opgeheven vleugels van zil-
ver. Achter deze personen staan drij mannen. Aan hunne
kleeding en de voorwerpen die zij in de hand houden, her-
kennen wij de HH. Driekoningen.

Aan dit drieluik hangt van onder een houten plaat, be-
staande uit twee deelen, in 't zwart geschilderd, met het vol-
gend opschrift in gouden letters :

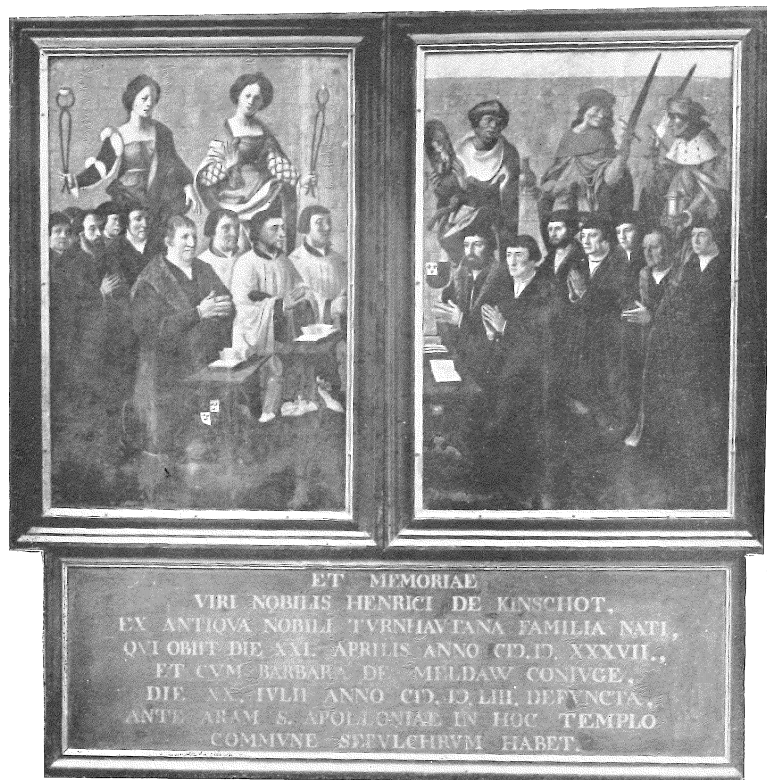
DEO
TER OPTIME MAXIMO
ET MEMORIÆ
VIRI NOBILIS HENRICI DE KINSCHOT
EX ANTIQUA NOBILI TURNHOUTANA FAMILIA NATI,
QUI OBIIT DIE XXI. APRILIS ANNO CIO. IO. XXXVII
ET CUM BARBARA DE MELDAW CONJUGE,
DIE XX JULII ANNO CIO. IO. LIII. DEFUNCTA,
ANTE ARAM S. APOLLONIE IN HOC TEMPLO
COMMUNE SEPULCRUM HABET.

TABULAM HANC IN GRATIAM MARIE KINSCHOTIÆ
ILLORUM NEPTIS ET ATAVIÆ SUÆ MATERNE ILL^{US}
D. PETRUS - JOHAN - ALEXAND - JOSEPH COMES DE
ROOSE, BARO DE BOUCHOUT, TOPARCHA DE BAISII,
DE FROIDMONT, DE HAM AD SABIM, DE
LOUPOIGNE, DE MEYS ETC. SUPREMUS ADVOCATUS
DE JEMEPPE, PRISTINO SPLENDORI ET LOCO
REPONENDUM, CURAVIT, ANNO CHRISTI MDCCLXXXIV.

* * *

Het drieluik stelt dus wel voor de marteldood van de H.
Agatha. Het ging eertijds door onder den naam van de H.
Apolonia (*). Dit was voorzeker onjuist betiteld. Wij kunnen

(*) HEUVELMANS. *Verslag van Turnhout*, 1863, bl. 56.

zulks eenigszins begrijpen, omdat het vroeger den autaar van de H. Apolonia in St. Pieters kerk versierde, en deze heilige er in, tusschen de kleine bijkomende tooneeltjes, gemengd is. I. Welvaarts in zijne *Geschiedenis van Corsendonck*, neemt de H. Agatha voor de H. Agnes op de rechterluik, wat voorzeker mis is. Eene andere terechtstelling moeten wij hier doen voor de personen die op de luiken langs buiten afgemaald zijn. Men hield ze doorgaans voor de adellijke familie van Kinschot, waarvan menig lid vroeger te Turnhout gevestigd was. Welvaarts geeft hier weder in toe (*). Ons dunktens zijn het meer de leden eener gilde of confrerie van Turnhout, waartusschen het een of ander lid der familie van Kinschot zich bevindt, die dit drieluik voor hunnen autaar in Sint Pieterskerk deden schilderen, zooals het meermaals gebeurde met de gilden. Ware het de familie van Kinschot alléén geweest, dan zouden wij daar ook de vrouwen van aangetroffen hebben, gelijk het gebruik was in die tijden. Hiervan heeft men een treffend voorbeeld in een paneel van het Stads museum te Leuven, dat mannen en vrouwen vertoont, die voor portretten van leden der familie van Kinschot opgegeven worden. Bij het nagaan der gezichten ziet men zeer goed op ons drieluik dat zij niet allen aan een en dezelfde familie behooren. Het kleed- sel dat zij dragen, de lange mantel met pels, zou dit geene kleedij zijn eigen aan de gilde? En de heiligen die op den achtergrond staan, zijn dat niet de beschermheiligen der gilde en des oppermans? Ware het eene familie geweest, dan zouden wij geene vrouwen als patronen voor mannen gehad hebben !

Eindelijk de drij wapenborden lichten ons zeker in over den persoon dien zij vergezellen. Welnu, op de rechterdeur prijkt tegen een bidstoel, waarop een persoon is geknield, een schild met : gevierdeeld, 1 en 4, in keel drij schijfjes — besanten — van goud; 2 en 3, in zilver drij maarletjes van sabel. Dit zijn de wapens van Jan van Hasselt, prins der

(*) TH. I. WELVAERTS. *Geschiedenis van Corsendonck*, d. I, bl. 195. Turnhout, 1881.

Rederijkkamer van Turnhout, en die wij terugvinden boven aan het blazoen in beeldspraak, welk de Rederijkers voerden op het Landjuweel van Antwerpen in 1561 (*). Op de linkerdeur, van onder tegen een bidstoel, waarop een ander man is geknield, ziet men een schild met : in goud een dubbel gefinneeerde faas van sabel, vergezeld van drij natuurlijke honingbijen met uitgespreide vleugeltjes ; 't vrijkwartier, in sinopel een vogel — valk of duif — met opgeheven vleugels van zilver. Dit is het wapen van een lid der familie van Kinschot. Is het Hendrik van Kinschot ✕ 21 April 1537 (*) getrouwd met Barbara van Meldaw ✕ 20 Juli 1553, aan wier nagedachtenis, volgens het onderstaande opschrift, dit drijluik zou opgedragen zijn, ofwel diens zoon Ambroos van Kinschot (*), raad- en rentmeester van Maria van Hongarië, in Turnhout ✕ 1555 of 1569, ofwel zijn zoon Hendrik van Kinschot (*), de vermaarde rechtsgeleerde, geboren te Turnhout in 1541 en overleden te Brussel in 1608 ?

Nevens dezen zit een ander persoon, vergezeld van een wapenschild met : in goud drij palen van keel ; 't vrijkwartier, in zilver drij afgeknotte leliën van sabel. Dit zou het blazoen zijn van een lid der familie van Mechelen. Hoogst mogelijk is het Marten van Mechelen, die in dien tijd schout was te Turnhout en te Lier overleed in 1578 (*). De geestelijken, die er op voorkomen, zijn waarschijnlijk kanniken van het Kapittel. De jongelieden, die het laatst knielen, zouden zij aan de voorgaande families niet toebehooren ?

Na deze bewijzen, oordeelen wij het niet vermetel te schrijven, dat deze personen zijn : «guldebroeders van Ste Appelonia oft der camere van Rethorycke geheeten het Heybloemken» ,

(*) E. VAN EVEN. *Het Landjuweel van Antwerpen in 1561*. pl. XXX. Leuven, 1861.

(*) J. E. JANSEN. *Turnhout in het verleden en het heden*. d. II, bl. 133 Turnhout, 1905.

(*) Ib. bl. 133, 167.

(*) Ib. bl. 133.

(*) Ib. bl. 164. — *Grafchriften der provincie Antwerpen*. Lier. bl. 19.

zooals eene attestatie voor den secretaris Quirijn Walschaerts den 7 Juni 1593 (*) de Rederijkers van Turnhout noemt. Deze gilde, die ongeveer het jaar 1561 bloeiend moet geweest zijn, vermits zij op het Landjuweel van Antwerpen in het Haagspel zulke schoone prijzen won, telde in hare vereeniging zoo geestelijken als wereldlijken van de voornaamste familiën. Niets wonderbaars zou het geweest zijn dat na dit schitterend letterkundig tornooi zij als herinnering of dankbetuiging aan hunne beschermheilige, de H. Apolonia, op haren autaar in Sint Pieterskerk dit gedenkstuk oprichtten, en zij zich op de buitenluiken deden «conterfeyten» of afschilderen.

* * *

Deze laatste redeneering brengt ons op het gebied van het tijdstip. Van welk jaar dagteekent dit voortreffelijk tafereel ? Wij aarzelen niet het te plaatsen in de tweede helft der XVIe eeuw. Ziehier waarom. De personages en hunne wapenschilden, die op de buitenluiken voorkomen, zijn van dit tijdvak, zooals wij hierboven bewezen. Dit is reeds een sterk betoog. Het uiterlijke en de manier van schilderen leveren den doorslag in onze denkwijze. Het steenrood van de vleeschkleur en de harde tonen van het rood en het geel halen hier de bovenhand, gelijk in vele paneelen der Vlaamsche school van de XVIe eeuw. De houdingen der personen verwijzen stellig naar de wijze van dezen tijd, nog eenigszins gothisch, alhoewel de kleeding reeds iets of wat naar het overgangstijdvak overslaat. Het leven en de uitdrukking, soms wel wat overdreven in gebaren en op de wezens, zijn ook nog het kenmerk van dit tijdperk. En het kleedsel der mannen en vooral der vrouwen, de HH. Apolonia en Agatha, behoort het niet aan de Spaansche kleederdracht der tweede helft van de XVIe eeuw? De landschappen in groenblauwen toets, die den achtergrond uitmaken, herinneren zij niet aan de heerlijke achtergronden der schilderijen van Hen-

(*) *Stadsarchief Turnhout*.

drik met den Bles, Joachim Patenier, Quinten en Jan Metsijs? Zoo vestigen wij onze meening op ernstige gegevens.

* * *

Kennen wij nu het tijdstip van het drieluik, wie is er de schilder van? Geen naamteekening, of beginletter, of eigenaardig voorwerp, duiden dezen aan. Het koloriet en de teekening verraden de Vlaamsche School? Wij kenden eenige schilderijen uit het Antwerpsch museum, die veel op het Turnhout's drieluik gelijkten. Na een onderhoud met den heer P. de Mont, bewaarder van het Antwerpsch museum, en na de eer die hij mij aandeed met mij te begeleiden in eene bezichtiging van al de paneelen der schilders Francken, die het Museum bezit, bleef er geen twijfel of ons drieluik behoorde thuis in deze familie. Een dezer zou het geschilderd hebben. Wij aarzelden tusschen Frans en Ambroos Francken, doch na ernstige vergelijking en studie moesten wij het aan Ambroos toekennen. Hij blijft in al zijn werken doorgaans dezelfde: purper, vloer, rood, geel, blauw, iets wat steenroodige vleeschkleur, veel verschillende houdingen en beweging van de handen, het kleine teentje bijna onzichtbaar, kleine tooneeltjes op den achtergrond, eenigszins overdreven dramatische schikking zijner voorstelling. De martelies hadden bij hem veel aantrek, daar dit zijne bijzonderste tafereelen zijn. Ter vergelijking en tot diepere studie verwijzen wij den lezer naar: de martelies van den H. Joris — nummers 141 en 143 —, van de HH. Crepinus en Crepinianus — nummer 145 —, van HH. Cosmas en Damianus — nummer 148 —, van de H. Catharina van Alexandrië — nummer 150 —, van den H. Sebastianus — nummers 151, 152 en 154 — uit het Museum van Schoone Kunsten te Antwerpen (*).

De schilder Ambroos Francken was een Kempenaar, geboren te Herenthals, ongeveer 't jaar 1544 (*). Hij had voor mees-

(*) *Catalogue descriptif. I. Maitres Anciens*, bl. 98, Anvers s. d. (1905).

(*) *Dictionnaire historique et raisonné des peintres*. Bruxelles. — Londres, 1883. — A. MICHIELS. *Histoire de la peinture flamande*, t. VI. Paris, 1868. — M. ROOSES. *Geschiedenis der Antwerpsche schilderschool*, d. I, bl. 172. Gent, 1880.

ter Frank Floris en schilderde ook wel in den toon van Marten de Vos en Michiel van Coxcyen, met wier penseel zijne tafereelen wel eens verward worden. Karel van Mander zegt van hem: «een allerbest meester in 't schikken der onderwerpen en 't weergeven der gezichten, een schrander schilder, dien ik jong zijnde gekend heb als ik verbleef bij Peeter Vlerick, te Doornik, en hij in het bisschoppelijk paleis woonde». In weinig gevorderden ouderdom vertrok hij naar Frankrijk, om zijn broeder Hieronymus, ook een kunstschilder, te helpen. Te Antwerpen wedergekeerd werd hij in 1573 in St. Lucasgilde ontvangen en tot deken verheven in 1582. In 1577 verkreeg hij het poortersrecht; het was misschien rond dien tijd dat hij met Clara Pickaert trouwde. Hij schilderde veel voor de verscheidene gilden die in de kerken hunne autaren wilden versieren. Zijne werken zijn verspreid, een twintigtal in het Museum van Antwerpen, andere in St. Jacobskerk aldaar — tusschen zijne schoonste —, verder te Herenthals in St. Waldetrudiskerk, te Valenciën, te Dresden, te Berlijn. De dood overviel hem te Antwerpen den 16en October 1618. Zijne laatste overblijfsels werden neergelegd in den familiekelder van St. Andrieskerk, te Antwerpen.

* * *

Het opschrift van het houten paneel, dat van onder aan dit drieluik hangt, bestaat uit twee deelen: het eerste herdenkt de nagedachtenis van den weledelen heer Hendrik van Kinschot, uit een oud Turnhoutsch geslacht gesproten, getrouwd met Barbara de Meldaw, en aldaar gestorven den 20en Juli 1537. Hij ligt in St. Pieterskerk, met zijne vrouw, die den 20en Juli 1553 overleed, begraven voor den altaar van de H. Apolonia, vroeger Franciscus altaar, en nu afgebroken.

Het tweede meldt, dat de weledede heer Petrus Joannes Alexander Joseph, graaf de Roose, baron van Bouchout, topark van Baisi, Froidmont, Ham - op - Samber, Loupoigne, Meys, enz., hoofdvokaal van Jemeppe, het opnieuw op

zijne plaats heeft doen hangen uit achting voor zijne grootmoeder, Maria van Kinschot. — Deze graaf de Roose was getrouwd in April 1763 met Maria Anna Josepha van de Werve, oudste dochter van K. Ph. H. J. B. van de Werve, graaf van Vosselaar, en Maria Anna de Pret, vrouwe van Vosselaar, Lichtaert en Rielen. Zijn oudgrootvader Jan Roose, gestorven den 11en December 1610, had in huwelijk geleefd met Maria van Kinschot, waarvan hier sprake is, dochter van Ambroos en Anna Gevaerts.

J. E. JANSEN.

Boekennieuws der Kempen

E. FLEERACKERS, S. J. Reineke Vos in de Kempen. Turnhout, J. Splichal, 1910; kl. in-4, 109 blz.

De tijd was lang vervlogen, toen de dieren spraken en Reinaert de Vos in het begin der XIIIe eeuw zegepraalde, wanneer in onze verlichte eeuw Rostand zijn Chantecler op het tooneel bracht en opnieuw taal en redeneering aan onredelijke schepsels schonk. De baan was open, en waarom zou de Vlaamsche taal in den mond van meester Vos en Cie ook niet weerklinken? E. Fleerackers S. J. scherppte zijne dichterveder en schreef Reineke Vos in de Kempen, in drie zangen, een dierenepos, (zouden wij het zoo mogen heeten), dat eenigszins, naar het voorbeeld zijns voorgaanden der middel-eeuwen, de dieren deed handelen en vergadering houden.

In den eersten zang grijpt het spel plaats in de Kempen, in de buitenwijken van Turnhout. Reineke Vos, een braaf en simpel wezen, leeft rustig op de boorden der Aa-rivier, te midden zijner eigendommen. De toestand van het stille en goedzaam leven in de Kempen moet veranderd worden, zoo schreeuwen eenige verlichte geesten. Ezel Poederlier en Bok

Belijn zullen daar voor zorgen. Ezel Poederlier wordt schout der Kempen, en is geholpen door Bok Belijn, die hem met vleierende woorden paait; doch zij vreezen Reineke Vos. — Daarop wordt eene groote vergadering van heel het dierenras gehouden in de Galgenhei, voorgezeten door Ezel Poederlier. Reineke Vos wordt plechtig tot ballingschap veroordeeld.

Tweede zang : Ezel Poederlier en Bok Belijn zijn nu de meesters der Kempen. Zij beginnen te werken, maar eerst moeten hunne onderdanen eene reis wagen naar de Pool om de vijs in te smeren, waarop de aarde gevezen zit, en dan zal alles beter draaien. De sukkelaars maken zich gereed, maar wanneer allen bereid zijn om te vertrekken, ontbreken de leiders. Schout Poederlier heeft het flerecijn, en Bok Belijn, na lang wachten, komt eindelijk, doch verzint een uitvlucht om hen niet te vergezellen. Dan, na korten tijd vertrekken er toch eenige onder het geleide van Floere Piet. Eene week verliep; er was reeds onraad in het huis van het nieuwe systeem. Marcatoe, de kater, die thuis gebleven was, zwaaide de opstandsvlag. De misnoegden komen rekenschap vragen aan Poederlier. Zij bestormen zijn huis. Belijn vleit Poederlier met zoete woorden. Ezel Poederlier vertoont zich, neemt zijnen hoogen toon van voorheen aan, en spreekt, zoodat de muiters schijnen te buigen, maar een klein wezelje verheft zich en roept : «Wat, knielen voor dien Ezel!» en aanstonds trekt het het groote deel langs zijne zijde. Poederlier en Belijn worden aangevallen en hun huis afgebroken.

Derde zang : Reineke Vos, in de Meyerij verbannen, doet soms toch nog eenige verkenningen rond Turnhout. Op eene reis ontmoet hij de landverhuizers naar de Pool. Hij ondervraagt hen. Hij is verontwaardigd over hun droevig antwoord en wil de Kempen redden. Al de vossen van de Meyerij in de Kempen worden opgeroepen om met Reineke het domein van Poederlier te gaan overweldigen. Zij komen aan juist als Kater Marcatoe en Cie in opstand is tegen Poederlier en Belijn. Zij omsingelen de bende. Reineke houdt hun eene toespraak. Intusschentijd komen de landverhuizers bedro-

gen terug, het lijk mededragende van hunnen aanvoerder, Floere Piet. Reineke triompheert en zendt al de overwonnenen tot morgen weder naar huis. 's Anderdaags vereenigt hij gansch het dierenras der streek en spreekt eene redevoering uit, waarin geheel de zedeles van het stuk in uitstraalt: Laat u nooit door inktdoctors, ziel en zinnen ringeloren; wacht u voor de nieuwe principen; hoogmoed is een ezelszonde. Ezel Poederlier en Bok Belijn worden gevonnisd. De vrede keerde weer in de Kempen.

Dit boek is voorzeker een hekeldicht op onze moderne tijden. Het wijst naar de streek, waar eenige kopstukken de bestaande goede orde der Maatschappij willen veranderen en er hunne onuitvoerbare droomen met holklinkende woorden aan eene lichtzinnige bevolking willen opdringen. Eilaas, de noodlottige gevolgen zijn weldra daar en het nieuw systeem valt als een kaartenkasteel in duigen. Dit leert ons dit dierenepos zoo schoon en zoo boeiend, dat het als een echt meesterstuk in zijnen aard kan doorgaan. Wat luim ligt daar in opgesloten in menig doen en gezegde van Ezel, Bok en Kater! Welke diepe waarheden prediken soms die dieren!

De spreken der streek, die er in voorkomen, geven er een lokale kleur aan, zelfs tot in den stijl, die vlottend en keurig is. Wil dat zeggen dat alles volmaakt is? O neen! Soms zijn de verhalen wat te langdradig, en verlangden wij wel eens het eene of andere tusschenspel weg te zien, b.v. de onverwachte opkomst van Reineke, blz. 26.

Het uiterlijke van het boek is ook goed verzorgd. Op sterk papier, een zuivere druk en schoone letter, versierd met lieve teekeningen, maken de lezing nog aangename.

J. E. J.

GHEEL, Staatskolonie voor de vrije gezinsverpleging van gemoeds- en geesteskranken. 2 d. 1910, z. d. n. pl., 21 blz., langwerpig.

Dit album, met keurig gegraveerden omslag, afgedrukt op de persen van de drukkerij J. E. Buschman, te Antwerpen,

doet de Staatskolonie voor krankzinnigen, te Gheel, in beeld en schrift kennen. Het vertoont in prachtige simili's de verscheidene inrichtingen voor het verblijf en de genezing der geesteszieken, alsmede eenige merkwaardige kijkjes in het monumenteete en het landelijke Gheel. De bijgevoegde tekst verhaalt ons den oorsprong der kolonie, hoe met het ontstaan en de vermeerdering van den eeredienst der H. Dimphna, de « siecke pelgrims », de « onnoosele », in zulk groot getal te Gheel aankwamen, dat de bevolking er zich op aanlegde hun bijzondere zorgen te dragen. In 1852 werd deze verpleging tot eene Rijksinrichting verheven. Het doel en de inrichting der kolonie worden daarna klaar uiteengedaan. Zij beoogt de verpleging, inzonderheid de gezinsverpleging, van geesteslijders van beide geslacht. Hare inrichting bestaat uit een centraal gedeelte : de infirmerie of het gesticht, waar de aankomenden eerst verblijven en de moeilijken heen gevoerd worden ; en een buitengedeelte : de verschillende wijken van Gheel, waar de zieken in huizen der Gheelenaars inwonen, ongeveer 2000 door 1334 familiën verzorgd. Deze kolonie staat onder het beheer van eenen Geneesheer-Bestuurder en een Comiteit. Bijgevoegde geneesheeren, wijkmeesters, aalmoezeniers, bieden edelmoedig hunne diensten aan de zieken. In een derde hoofdstuk wordt de kolonie afgeschetst als een toonbeeld der krankzinnigenverpleging. Nergens zoo goed als hier vindt de geesteslijder, met eene verzorgde verpleging, de vrijheid en de liefde, waaraan hij zooveel behoefte heeft, en die krachtig bijdragen tot zijne genezing. Het boek eindigt met de voorwaarden bij het aannemen van patienten.

Zekerlijk is dit album een nuttig werk, dat zal bijdragen om deze eeuwenoude Kempische Kolonie beter te leeren kennen en bijzonder waardeeren.

J. E. J.

DE STAKING DER PAPIERBEWERKERS, TE TURNHOUT. Gent, Drukkerij «Het Volk», Meersteeg 16, 1910 ; in-12, 39 blz.

Dit vlugschrift, opgesteld door de Christene Papierbewerdersgilde van Turnhout, beschrijft en geeft den waren toestand te kennen, waarin de ongelukkige werkstaking in de Papierverheid in 1910 te Turnhout uitbrak. Het is tegen de socialisten gericht en zet in zijn waar daglicht de oorzaak der staking. Op het einde geeft het een antwoord op de vier bijzondere leugens der socialisten.

Hetzelfde in 't Fransch : LA GREVE DES PAPETIERS A TURNHOUT. Gand. Imprimerie «Het Volk», rue du Lac, 16, 1910 ; in-12, 38 p.

J. E. J.

INHOUD — TABLE

THEOPHIEL PEETERS. — Oude Vlaamsche Kempische Volks- liederen	5 tot 34
AUG. VAN OLMEN. — De Keuren van Vosselaer	35 tot 49
J. E. JANSEN. — Bibliographie Campinoise (Suite).	50 à 55
GOETSCHALCKX. — Oorkondenboek van 't Gasthuis van Herenthals.	55 tot 112
THEOPHIEL PEETERS. — Oude Vlaamsche Kempische Volks- liederen (vervolg)	113 tot 130
J. E. JANSEN. — Bibliographie Campinoise (suite)	131 à 138
J. E. JANSEN. — Varia	139 tot 140
J. E. JANSEN. — In Memoriam	141 tot 142
J. E. JANSEN. — Boekennieuws	143 tot 144
GOETSCHALCKX. — Oorkondenboek van 't Gasthuis van Herenthals (vervolg)	145 tot 165
P. PLACIDIUS EYCKENS. — Capucienenklooster te Meersel-dreef	166 tot 180
JAN STROOBANT. — Dégendes de Weerde (Anvers)	181 à 194
E. ADRIAENSEN. — Hoogstraeten Kerkzegels. — Antonis Onerdt bijgenaamd Van Worms. — Ossenhuizen	196 tot 198
L. S. — Erection du Monument de Mérode à Westerloo.	199 à 200
J. E. JANSEN. — Bibliographie Campinoise (suite)	201 à 210
J. E. JANSEN. — Boekennieuws	212 tot 212
J. E. JANSEN. — Bibliographie Campinoise (suite)	215 à 223
THEOPHIEL PEETERS. — Oude Vlaamsche Kempische Volks- liederen (vervolg)	224 tot 249
GOETSCHALCKX. — Oorkondenboek van 't Gasthuis van Herenthals (vervolg)	250 tot 262
J. E. JANSEN. — Drieluik der H. Agatha in St. Pieterskerk te Turnhout	263 tot 272
J. E. JANSEN. — Boekennieuws	273 tot 277

